

Zavičajnost u nastavi Prirode i društva

Mihoković, Klara

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:209026>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-30**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

Klara Mihoković

ZAVIČAJNOST U NASTAVI PRIRODE I DRUŠTVA

Diplomski rad

Čakovec, srpanj, 2021.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

Klara Mihoković

ZAVIČAJNOST U NASTAVI PRIRODE I DRUŠTVA

Diplomski rad

**Mentor rada:
dr. sc. Hrvoje Šlezak**

Čakovec, srpanj, 2021.

SADRŽAJ

SAŽETAK	
SUMMARY	
1. UVOD	1
2. NASTAVA PRIRODE I DRUŠTVA	2
2.1. <i>Nastavni predmet priroda i društvo</i>	2
2.2. <i>Metodika nastave prirode i društva</i>	2
2.3. <i>Cilj nastave prirode i društva</i>	3
2.4. <i>Načela nastave prirode i društva</i>	4
3. NAČELO ZAVIČAJNOSTI	5
3.1. <i>Zavičaj</i>	5
3.2. <i>Načelo zavičajnosti u nastavi prirode i društva</i>	6
4. NAČELO ZAVIČAJNOSTI U TEMAMA NASTAVNOG PLANA I PROGRAMA	10
5. NAČELO ZAVIČAJNOSTI U KURIKULUMU ZA NASTAVNI PREDMET PRIRODA I DRUŠTVO ZA OSNOVNE ŠKOLE U REPUBLICI HRVATSKOJ	12
5.1. <i>Razlika kurikuluma i plana i programa</i>	15
6. METODOLOGIJA	17
6.1. <i>Cilj istraživanja</i>	17
6.2. <i>Hipoteze</i>	17
6.3. <i>Sociodemografska obilježja ispitanika</i>	17
6.4. <i>Instrumenti istraživanja</i>	21
6.5. <i>Postupak istraživanja</i>	22
6.6. <i>Statistička obrada</i>	22
7. REZULTATI ISTRAŽIVANJA	24
8. RASPRAVA	38
9. ZAKLJUČAK	41
LITERATURA	43
PRILOZI	46
POPIS TABLICA I SLIKA	53
Izjava o izvornosti diplomskog rada	55
ŽIVOTOPIS	56
ZAHVALA	57

SAŽETAK

Nastava prirode i društva obavezan je predmet u osnovnoj školi. Sadržaji nastave su kompleksni jer obuhvaćaju sadržaje prirodnih i društvenih fenomena i stoga učenicima treba organizirati cjelovitu nastavu. Metodičar ističu kako je posebno važno primjenjivati načelo zavičajnosti u poučavanju prirode i društva. Tema ovog diplomskog rada pod nazivom Zavičajnost u nastavi Prirode i društva bila je istražiti koliko učitelji razredne nastave primjenjuju načelo zavičajnosti u nastavi prirode i društva. Prikazana je teorijska osnova nastavnog predmeta prirode i društva i teorijska osnova načela zavičajnosti u nastavi prirode i društva. Iz Nastavnog plana i programa za osnovne škole i Kurikuluma za nastavni predmet priroda i društvo navedene su teme i koncepti koji se odnose na načelo zavičajnosti. Provedeno je i istraživanje kojim se ispitalo u kojoj mjeri učitelji razredne nastave s područja Republike Hrvatske koriste načelo zavičajnosti u nastavi prirode i društva. Cilj istraživanja bio je ispitati postoje li razlike u primjeni načela zavičajnosti s obzirom na godine radnog iskustva, s obzirom na to radi li učitelj u zavičaju u kojem je rođen, radi li učitelj u ruralnoj ili urbanoj sredini, ispitati primjenjuje li se načelo zavičajnosti u jednakoj mjeri na čitavom prostoru Republike Hrvatske te ima li razlike u prilagođavanju sadržaja udžbenika prirode i društva sukladno načelu zavičajnosti s obzirom na radno iskustvo učitelja. U istraživanju je sudjelovalo 226 ispitanika, učitelja razredne nastave, s područja Republike Hrvatske, a rezultati pokazuju kako se načelo zavičajnosti ne primjenjuje u jednakoj mjeri na čitavom prostoru Republike Hrvatske te kako postoje razlike u primjeni načela s obzirom na godine radnog iskustva učitelja.

Ključne riječi: nastavni predmet priroda i društvo, načelo zavičajnosti, zavičaj

SUMMARY

Teaching nature and society is a compulsory subject in primary school. The contents of the course are complex because they include the contents of natural and social phenomena, so teachers must organize comprehensive classes for students. The methodologists emphasize that it is especially important to apply the principle of nativeness in the teaching of nature and society. The topic of this paper, entitled *Nativeness in the Teaching of Nature and Society*, was to investigate the extent to which primary school teachers apply the principle of nativeness in the teaching of nature and society. The theoretical bases of the subject nature and society and the theoretical bases of the principle of nativeness in the teaching of nature and society are presented. From the Curriculum for primary schools and the Curriculum for the subject of nature and society, topics and concepts related to the principle of nativeness are listed. A survey was also conducted to examine the extent to which primary school teachers from the territory of the Republic of Croatia use the principle of the nativeness in teaching nature and society. The aim of the study was to examine whether there are differences in the application of the principles of nativeness with regard to years of work experience, whether the teacher works in the region in which he was born, whether the teacher works in rural or urban areas throughout the Republic of Croatia. Textbooks of nature and society in accordance with the principle of nativeness with regard to the work experience of teachers. 226 examinees, primary school teachers from the Republic of Croatia, participated in the research, and the results show that the principle of nativeness is not applied equally to the entire territory of the Republic of Croatia and that there are differences in the application of the principle with regard to years of work experience.

Key words: subject nature and society, the principle of nativeness, nativeness

1. UVOD

Škola je institucija u kojoj se sustavno provodi odgoj i obrazovanje, a u tom procesu sudjeluju učenici, učitelji, roditelji i lokalna zajednica. Ciljevi odgoja i obrazovanja su: osigurati sustavan način učenja, poticati intelektualni, tjelesni, estetski, društveni, moralni i duhovni razvoj učenika, osposobiti učenike za samostalno učenje te poučiti učenike društvenim vrijednostima. Cilj i zadatci odgoja i obrazovanja iskazuju namjeru, intenciju odgojno-obrazovnog čina (Bognar, Matijević, 2002). Cindrić, Miljković i Strugar u knjizi *Didaktika i kurikulum* govore da je kvalitetna škola ona koja nastoji osigurati psihološke, pedagoške, programsko-organizacijske, didaktičko-metodičke i socijalne uvjete (Cindrić, Miljković i Strugar, 2010).

Odgoj i obrazovanje u osnovnim školama organizirano je nacionalnim i školskim kurikulumom te nastavnim planom i programom, dokumentima koje donosi Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Nastavni predmet je prilagođen kako bi odgovaralo psihofizičkim mogućnostima učenika, a didaktička prerada uključuje prilagodbu strukture, dubine i opsega sadržaja. Nastavni predmet prirode i društva važan je u osnovnoškolskom obrazovanju zato što je nemoguće zamisliti život bez poznavanja prirodnih pojava i društvenih odnosa. Budući da je nastava prirode i društva kompleksna jer obuhvaća razne sadržaje, nastavu treba organizirati interdisciplinarno i povezati je sa stvarnim životom. Učitelji bi trebali uključivati učenike u interdisciplinarno učenje jer se takvim načinom učenja izbjegava neracionalnost, rascjepkanost i izoliranost nastavnih sadržaja, učenicima se omogućuje sagledavanje sadržaja s različitih stajališta te utvrđivanje i istraživanje veza između sadržaja različitih predmeta (Kostović – Vranješ, 2011).

Učenici će sadržaje lakše shvatiti ako se primjenjuje načelo zavičajnosti gdje se sadržaji povezuju s neposrednim učeničkim okruženjem. Većina sadržaja prirode i društva može se izvoditi izvan učionice, u izvornoj stvarnosti. Također, znanja stečena izvan učionice su učenicima trajnija. De Zan govori kako će učenici učeći o svojem zavičaju stvoriti pozitivnu sliku o njemu, a zatim i cijeloj domovini (De Zan, 1999). „Učitelji su važni uzori; oni koji s oduševljenjem sudjeluju zajedno s učenicima te ih poštuju i reagiraju na različita pitanja i komentare usađuju takav odnos prema znanosti i nastavi prirode i u svoje učenike“ (Burke Walsh, 2003, str. 204).

2. NASTAVA PRIRODE I DRUŠTVA

2.1. Nastavni predmet priroda i društvo

Nastavni predmet priroda i društvo je posljednjih četrdeset godina sastavni dio osnovnoškolskog obrazovanja u Republici Hrvatskoj. Nakon reforme školstva 1954. godine javlja se jedinstveni naziv za predmet, priroda i društvo, te su sadržaji raspoređeni u prva četiri razreda osnovne škole (De Zan, 1999).

Čovjek je oduvijek tražio odgovore na pitanja o živome svijetu kojemu pripada, o ulozi i mjestu u prirodi i svemiru. Kostović-Vranješ (2015) u svojoj knjizi *Metodika nastave predmeta prirodoslovnog područja* kaže kako je jedan od važnijih zadataka odgoja i obrazovanja učenje prirodoslovnih sadržaja i stjecanje znanja o prirodnim pojavama, stjecanje prirodoslovne pismenosti i kompetencija koje učenika trebaju uvesti u znanstveni način razmišljanja te razumijevanje čovjeka kao dijela prirode koji ima odgovornu ulogu u održavanju njezine ravnoteže. Izdvajanjem sadržaja o okruženju učenika i životnoj blizini u poseban nastavni predmet – priroda i društvo, nastojalo se dijete uvoditi u svijet stvari i pojava koji ga okružuje, i to primjereno njegovoj dobi, njegovim psihofizičkim mogućnostima (De Zan, 1999). Prema Kurikulumu za nastavni predmet priroda i društvo u osnovnoj školi, priroda i društvo je interdisciplinaran nastavni predmet koji integrira znanstvene spoznaje prirodoslovnoga, društveno-humanističkoga i tehničko-informatičkoga područja (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019).

2.2. Metodika nastave prirode i društva

Metodika je dio pedagogije, znanstvena disciplina koja proučava zakonitosti i metode nastave pojedinog nastavnog predmeta. Metodika nastave prirode i društva interdisciplinarno je znanstveno opredmećenje u kojem se poučavaju zakonitosti odgoja i obrazovanja sa stajališta nastave prirode i društva u osnovnoj školi (De Zan, 1999). Temeljna zadaća metodike prirode i društva je stručno i metodičko osposobljavanje za kritičko promišljanje, ostvarivanje zadaća propisanih programom za osnovne škole te vrednovanje rada.

De Zan navodi temeljne zadatke metodike nastave prirode i društva, a to su povijesni, teorijski, praktični i istraživački zadatak. Povijesni zadatak obuhvaća povijesni pregled metodičkih rješenja zbog toga da se ne ponavljaju neuspješne metode, već da se one koriste suvremeno. Teorijski zadatak predstavlja teoriju kao temelj nastavnog rada, bez teorijske osnove nema kvalitetne metodičke prakse. Praktični zadatak je praktična primjena u nastavnoj djelatnosti. Da bi učitelj bio osposobljen za praktičan rad u nastavi mora poznavati materijalno-tehničku osnovu nastave, suvremenu tehnologiju, planiranje i pripremanje odgojno-obrazovnog rada, specifičnosti rada u različitim oblicima izvannastavnog rada te vrednovanje rezultata nastave. Istraživački zadatak je proučavanje problema koji se događaju u nastavi kako bi se povećala i sama učinkovitost nastave (De Zan, 1999).

2.3. Cilj nastave prirode i društva

Nastava predmeta Prirode i društva određena je dokumentima: Kurikulum za nastavni predmet Priroda i društvo za osnovne škole u Republici Hrvatskoj (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019) i Nastavni plan i program za osnovnu školu (Ministarstvo znanosti obrazovanja i športa, 2006). Godišnji broj sati prirode i društva od prvog do trećeg razreda je 70 sati, a u četvrtom razredu je 105 sati što znači da učenici od prvog do trećeg razreda imaju prirodu i društvo dva sata tjedno, a u četvrtom razredu tri sata tjedno. U Nastavnom planu i programu za osnovnu školu piše da je cilj nastave prirode i društva doživjeti i osvijestiti složenost, raznolikost i međusobnu povezanost svih čimbenika koji djeluju u čovjekovu prirodnom i društvenom okružju. Učenik kroz nastavni predmet prirode i društva treba upoznati vlastitu ulogu u društvu i upoznati svoje društveno okruženje, istraživati zavičajne posebnosti, snalaziti se u vremenu i prostoru, razlikovati i upoznavati živu i neživu prirodu, razvijati pozitivne higijenske navike te se naučiti pravilno i odgovorno ponašati u prometu (Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, 2006). U Kurikulumu za nastavni predmet Priroda i društvo za osnovne škole u Republici Hrvatskoj odgojno-obrazovni ciljevi učenja i poučavanja su spoznati složenost svijeta koji okružuje učenika, razumjeti rast i razvoj u interakciji s drugima i prirodom, razvijati integritet, razvijati istraživačke kompetencije koje su bitne za spoznavanje svijeta oko sebe te razvijati kompetencije za cjeloživotno učenje, poštivati i uvažavati različitosti, poznavati svoja prava, ali i prava drugih, odgovorno se koristiti informacijsko-

komunikacijskom tehnologijom te povezivati spoznaje iz nastavnog predmeta Prirode i društva s ostalim nastavnim predmetima (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019).

2.4. Načela nastave prirode i društva

Prema De Zanu (1999), načela nastavnog predmeta Prirode i društva su: interes učenika, promjenjivost sadržaja, dubina/kakvoća sadržaja, primjerenost opsega sadržaja, cjelovitost sadržaja te zavičajnost ili životna blizina. Postoje obavezni sadržaji prirode i društva, ali i mogućnost zadovoljavanja osobnih interesa učenika. Svaki učenik može proučavati pojave u prirodi i društvu koje ga zanimaju i za koje pokazuje interes. To se ostvaruje u redovnoj nastavi, dodatnoj nastavi ili u izvannastavnim aktivnostima učenika. Sadržaji prirode i društva su promjenjivi s obzirom na raznolikost krajobrazu, društvenih pojava i stalnih pojava koje se događaju. Razvoj društva zahtijeva promjene u nastavnim sadržajima prirode i društva koji ostaju isti više godina te ih učitelj sam prilagođava kako bi sadržaj bio suvremen. Opseg sadržaja nastave prirode i društva može biti određen linijski, koncentrično i spiralno-uzlazno. U linijskom rasporedu nastavne teme se redaju jedna iza druge. Koncentrični raspored sadržaja oblikovan je krugovima, veličina kruga se povećava iz razreda u razred. Ovakav raspored je u praksi pokazao nepotrebno ponavljanje istih sadržaja. Spiralno-uzlazni raspored je najpogodniji u osnovnoj školi zato što se svako novo znanje temelji na već naučenome, ono se produbljuje. Ovakav raspored ima okomitu i vodoravnu slojevitost nastavnih sadržaja što znači da su sadržaji povezani te prije usvajanja novih znanja treba ponoviti sadržaj koji mu prethodi. Kako bi se učinkovito provodila nastava prirode i društva treba odrediti dubinu i kakvoću sadržaja, a to određuju umne sposobnosti učenika. Za prvi razred karakterističan je supstantivni stadij, učenici opisuju vanjsku pojavnost. U drugom razredu oni uočavaju događaje i promjene i to je akcijski stadij. Treći razred zahtijeva stadij relacije gdje su učenici sposobni razumjeti uzročno-posljedične veze te u četvrtom razredu učenici mogu odvajati društvene i prirodne pojave, a to je stadij kakvoće. Nastava prirode i društva treba biti tako organizirana da njezinim sadržajem i metodama rada učenici stječu cjelovitu spoznaju o prirodnim i društvenim pojavama u svom okruženju i zadovoljavaju svoje interese za temeljitije upoznavanje okoliša. Budući da su sadržaji prirode i društva kompleksni u nastavi je prisutna fenomenološka integracija, što znači da se jedna pojava promatra u cijelosti. (De Zan, 1999).

3. NAČELO ZAVIČAJNOSTI

3.1. Zavičaj

Prema Hrvatskom jezičnom portalu zavičaj označuje mjesto rođenja pojedinca, njegov rodni kraj ili mjesto u kojem pojedinac živi (Znanje i Srce, 2006). De Zan iznosi kako se metodičari slažu da je zavičaj zemljopisno-gospodarski pojam koji nije određen administrativnim granicama. Stoga ga treba promatrati sa zemljopisnog, povijesnog, kulturnog, gospodarskog polazišta (De Zan, 1999).

Krajolik je sve ono što se pruža pri pogledu na prirodu nekog kraja. Prostor Republike Hrvatske ima raznolike krajolike zbog zemljopisnog smještaja i povijesnog i kulturnog utjecaja. Dumbović Bilušić u svojoj knjizi *Krajolik kao kulturno naslijeđe*, krajolik definira kao kulturnu tvorevinu koja je nastala međusobnim djelovanjem prirode, društva te gospodarskih i kulturnih odrednica određene zajednice (Dumbović Bilušić, 2015).

Prema Hrvatskoj enciklopediji zavičajnost ili domicil označuje pripadnost pojedinca nekoj općini. Zavičajnost se stječe trajnim boravkom, vlasništvom nekretnina, udajom i slično (Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2012). „Zavičajnost je onaj osjećaj hrvatskog tla, pojedinih regija, gradova i naselja, prirodnih i drugih mjesta, biljki i svega onoga što Matoš tako snažno iskazuje u „Lijepoj našoj domovini“ (Dakić, 1992, str 124.).

„Regija je prostorna jedinica koja se sadržajem, unutrašnjom povezanošću i ulogom u širem kraju razlikuje od susjednih prostora“ (Roglić, 2006, str. 39). Magaš u svojoj knjizi *Geografija Hrvatske* govori kako se raščlamba prostora na regije, tj. na pojedine cjeline, provodi s različitih polazišta, a to ovisi o namjeni, potrebama i ciljevima prostornog diferenciranja. Oblici regionalizacije su upravni ustroj prostora, gospodarski pokazatelji i geopolitički interesi prostora, crkveni ustroj i historijsko-geografski razvoj (Magaš, 2013).

Prema Nastavnom planu i programu za osnovne škole (Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, 2006) i prema Kurikulumu za nastavni predmet Priroda i društvo za osnovne škole u Republici Hrvatskoj (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019) učenici u četvrtom razredu uče o svim zavičajima u Republici Hrvatskoj. Prema udžbenicima

Istražujemo naš svijet 4 (Školska knjiga, 2021) i *Nina i Tino 4* (Profil Klett, 2021) Republika Hrvatska je podijeljena na četiri zavičaja, a to su nizinski, brežuljkasti, gorski i primorski zavičaj. U udžbenicima *Pogled u svijet 4* (Profil Klett, 2021), *Eureka 4* (Školska knjiga, 2021) te *Priroda, društvo i ja 4* (Alfa, 2021) Republika Hrvatska je podijeljena na primorsku Hrvatsku, gorsku Hrvatsku te panonsku ili nizinsku Hrvatsku. U sklopu svakog zavičaja u svakom udžbeniku se nalaze cjeline u kojima učenici trebaju naučiti prirodna obilježja pojedinog zavičaja, podneblje i vrijeme u zavičaju, naselja tog zavičaja, gospodarske djelatnosti zavičaja te prirodnu i kulturnu baštinu zavičaja.

3.2. Načelo zavičajnosti u nastavi prirode i društva

Pripremanje nastave je pojam koji uključuje dugotrajan nastavnikov rad tijekom njegova obavljanja nastavničkog posla i obuhvaća godišnje, mjesečno, tematsko i dnevno pripremanje (Kostović-Vranješ, 2015). Kada se planira nastava prirode i društva važno je obratiti pažnju na načelo zavičajnosti. Krešimir Bezić u svojoj knjizi *Metodika nastave prirode i društva: Tehnologija nastave* govori kako nije dobro prepisati nastavni program Prirode i društva zato što je on izrađen za sve škole u Republici Hrvatskoj. On može poslužiti kao osnova u izboru nastavnih tema ovisno o kraju u kojem se škola nalazi i time se ostvaruje načelo životne blizine i zavičajnosti u nastavi Prirode i društva (Bezić, 1998).

Načelo zavičajnosti ili životne blizine ostvaruje se povezivanjem nastave prirode i društva s učeničkim okruženjem, koje se može promatrati sa stajališta prostorne i vremenske bliskosti – doživljenosti (De Zan, 1999). Pojam zavičaj obuhvaća naselje i prostor u kojem učenik prebiva, županiju, ali i kraj oko škole koju učenik polazi. Primjena načela zavičajnosti podrazumijeva primjenu didaktičkih pravila koja je utemeljio Jan Amos Komensky, a to su: od poznatoga prema nepoznatom, od bližega prema daljem, od lakšeg prema težem te od jednostavnoga prema složenom (De Zan, 1999). Učenik prvo treba upoznati svoj zavičaj, ono što mu je poznato i najbliže. Načelo zavičajnosti se primjenjuje spiralno-uzlaznim rasporedom, tj. pojam zavičaja se postupno proširuje iz razreda u razred. U prvom razredu osnovne škole zavičaj se odnosi na naselje u kojem učenik živi, u drugom razredu zavičaj se produbljuje na područje općine, u trećem razredu učenici spoznaju prostor županije, zavičajne mikroregije te u četvrtom razredu se sadržaji

proširuju na prostor cijele Republike Hrvatske. Učenicima je na satu zanimljivije i mogu aktivnije sudjelovati kada se primjenjuje načelo zavičajnosti u nastavi Prirode i društva. Anđić u znanstvenom radu *Učenje i poučavanje prirode i društva na otvorenim prostorima* navodi kako su učenje iskustvima iz neposredne blizine, učenje o zavičaju i sudjelovanje u takvim aktivnostima veliki čimbenik motivacije i interesa učenika za učenje sadržaja (Anđić, 2007). Načelo zavičajnosti može se primijeniti u svim sadržajima prirode i društva, a polazište za usvajanje novog sadržaja uvijek treba biti pojam poznat učenicima iz svakodnevnog života.

Autorica Burke Walsh u knjizi *Kurikulum za drugi, treći i četvrti razred osnovne škole: stvaranje razreda usmjerenog na dijete* ističe kako je sadržaj društva fizičko, socijalno, emocionalno i spoznajno integriran. Sadržaji nastave prirode temelje se na fizičkim i biološkim znanostima te na znanost o zemlji (Burke Walsh, 2003). Učitelj ima izbor izabrati sadržaje iz zavičaja o kojima će učenici učiti, odabrati pojave određene prostorom koji je učenicima poznat (De Zan, 1999).

Kostović-Vranješ u znanstvenom radu *Nastavni sadržaji prirode i društva – polazište za interdisciplinarno poučavanje u razrednoj nastavi* piše da sadržaji prirode i društva pružaju kvalitetnu podlogu za ostvarivanje interdisciplinarnog poučavanja i učenja, a najkvalitetniju podlogu pružaju oni sadržaji koji su vezani za određene aspekte iz neposrednog učenikovog okruženja (Kostović Vranješ, 2011). Sadržaji nastave prirode i društva vezani su uz promet, mjesto i zavičaj, okoliš, domovinu, blagdane, vrijeme, uvjete života, obitelj i dom, živu i neživu prirodu, tijelo i zdravlje te školu.

Sadržaji Prirode i društva zahtijevaju razne izvore znanja. U suvremenoj nastavi učenici samostalno rade na izvorima znanja u kojima se nalaze informacije i tako postaju subjekt odgojno-obrazovnog procesa (Bezić, 1998). Izvori znanja mogu biti neposredna stvarnost, nastavna sredstva, eksperiment, preparati, modeli i makete, slike, crteži i sheme, grafikoni, zemljopisne karte, lente vremena, kalendar prirode i društva, udžbenik, učitelj i sama iskustva učenika. Temeljni izvor znanja je neposredna stvarnost zato što je mišljenje učenika mlađe dobi konkretno, ne shvaćaju apstraktne pojmove već samo ono što vide u stvarnosti. Gotovo sve nastavne teme Prirode i društva se mogu upoznati i vidjeti kroz neposrednu stvarnost primjenjujući pritom i načelo zavičajnosti, učenici spoznaju neposrednu stvarnost u svojem zavičaju. U Hrvatskoj se posebno ističe pedagog

Stjepan Basariček koji je rekao da učenike treba voditi u školski vrt i šetnju da vide razne stvari i da vide kako se što radi (De Zan, 1999).

Kroz načelo zavičajnosti učenici u nižim razredima osnovne škole upoznaju biljni i životinjski svijet u zavičaju, povijest zavičaja, zemljopisne i geografske pojmove zavičaja, ustanove i kulturne spomenike u zavičaju, društvene odnose i rad ljudi u zavičaju. Upoznavanjem pojmova iz vlastitog zavičaja, učenici shvaćaju i razumijevanje pojmova izvan zavičaja, sadržaje koji se ne mogu promatrati u neposrednoj stvarnosti. De Zan govori kako se vlastiti zavičaj ne smije stavljati ispred ili iza ostalih zavičaja jer će učenici kroz zavičajnost u nastavi shvatiti i zavoljeti i širu zajednicu (De Zan, 1999).

U samim početcima odgojno-obrazovnog rada, nastava se izvodila na otvorenom, u neposrednoj stvarnosti. Još od vremena Sokrata, a zatim i humanista koji su isticali kako treba povezati odgojno-obrazovni rad s učenikovim okruženjem. Bognar i Matijević u knjizi *Didaktika* pišu kako su početkom 20. stoljeća pedagozi uočili zdravstvene i pedagoške probleme kod djece iz industrijskih gradova koja su višesatno sjedila u školskim klupama te udisala onečišćen zrak. Zbog toga su se počele osnivati škole izvan grada gdje bi učenici stalno boravili ili svakodnevno posjećivali takvu školu. Prva takva škola je bila u Berlinu, u Njemačkoj, a takve su škole nazivali „škole u slobodnoj prirodi“, „šumske škole“ ili „škole i razredi na slobodnom zraku“ (Bognar, Matijević, 2002). Prema De Zanu (1999), izvanučionička nastava je svaki oblik nastave koji se izvodi izvan učionice. Izvanučionička nastava može biti posjet, izlet, ekskurzija, terenska nastava, posjet ili škola u prirodi (Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, 2014). U svim oblicima takve nastave je zastupljeno načelo zavičajnosti jer učenici izvan učionice promatraju kulturna, sportska, geografska, biljna i životinjska, prometna i ekološka obilježja zavičaja i neposredne blizine. Izvanučionička nastava trebala bi biti sastavni dio rada u školama baš zato što su primarni izvori znanja prirodna i društvena sredina koja je otprije poznata učeniku. Ovakav oblik nastave je pogodan za ostvarivanje korelacije s ostalim nastavnim predmetima i za poučavanje izvorne prirode i društva. Bognar i Matijević pišu kako su neki pedagozi upozoravali da ne treba od škole praviti skladište materijala ako se ti isti mogu vidjeti u izvornoj stvarnosti (Bognar i Matijević, 2002).

Izvan učionice, učenici promatraju sve pojave o kojima su učili i tako lakše povezuju i shvaćaju sadržaj. Temeljno pravilo izvanučioničke nastave je promatrati, interpretirati i analizirati predmete, živa bića i pojave koje se nazale u okruženju u kojem

učenici žive (De Zan, 1999). Učenici su jače motivirani kada izađu iz učionice i promjene radno okruženje (Anđić, 2007). Izvanučionička nastava povoljno utječe na razvitak samostalnog promatranja i pridonosi aktivnosti učenika na proučavanju učenikova okruženja (De Zan, 1999). Bezić ističe da u nastavi prirode i društva ima mnogo sadržaja koji se mogu naučiti činjenično, ali ih učenici kao takve kasnije ne mogu primjenjivati u svakodnevnom životu (Bezić, 1998). Primjer je kada učenici uče o prometu, ako ne izađu izvan učionice i ne vide praktičan primjer kretanja u prometu, neće se znati pravilno ponašati u prometu. Anđić govori kako izvanučionička nastava zahtjeva od učenika uključivanje svih percepcija, promatranje i interpretiranje viđenih podataka i stoga su znanja koja učenici steknu u neposrednoj stvarnosti trajnija (Anđić, 2007). Baranović u knjizi *Nacionalni kurikulum za obavezno obrazovanje u hrvatskoj: različite perspektive* govori o učenju didaktičkom izloženošću, tj. o usvajanju propozicionalnog znanja. To je oblik učenja kojem je temelj upoznati učenike s činjenicama i načelima koje oni trebaju naučiti. Učenik ne može spoznati slušanjem i čitanjem činjenica i stoga znanje treba imati svoj „materijalni oblik“ (Baranović, 2006). Učenici moraju vidjeti ono što trebaju razumjeti i naučiti, tj. učeniku se znanje treba strukturirano reprezentirati. Opažanjem prirodnih objekata stvara se cjelovita slika, percepcija, koja nadopunjena misaonim aktivnostima i prethodnim znanjima omogućava razumijevanje cjelovitosti stvarnosti, sličnosti i razlike među predmetima i procesima, zakonitosti među stvarima i pojavama te razumijevanje praktične primjene (Kostović-Vranješ, 2015).

4. NAČELO ZAVIČAJNOSTI U TEMAMA NASTAVNOG PLANA I PROGRAMA

Nastavni plan i program za osnovnu školu je dokument koji je 2006. godine donijelo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, a objavljen je u Narodnim novinama (Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, 2006). Sastoji se od nastavnih planova i nastavnih programa. Nastavni plan je plan nastavnog rada po predmetima i razredima, od prvog do osmog razreda, plan izvannastavnih aktivnosti, plan realizacije posebnih programa te plan dopunskoga i dodatnog rada. Nastavni program je program obaveznih i izbornih nastavnih predmeta te poseban program učenja stranih i klasičnih jezika. U nastavnom planu i programu izneseni su ciljevi, zadaće, odgojno-obrazovni sadržaji te rezultati koji se trebaju postići poučavanjem.

Načelo zavičajnosti je zastupljeno u Nastavnom planu i programu za osnovnu školu. U prvom razredu, društveni sadržaji od učenika traže da nauči imenovati svoju školu, upozna djelatnike škole, nauči zanimanja svojih roditelja, odgovorno se ponaša u obitelji i domu. Učenik treba znati naziv mjesta stanovanja i navesti adresu, naučiti se ponašati u prometu, tj. osposobiti se za odgovorno ponašanje u prometu na putu od kuće do škole, naučiti važnost održavanja vlastite čistoće i zdravlja te spoznati važnost održavanja čistoće neposrednog prostora. Sadržaji prirode od učenika traže da smjenom godišnjih doba u neposrednoj blizini uočava promjene u prirodi te njihov utjecaj na život. Nakon što nauče sva godišnja doba, učenici ih trebaju znati razlikovati prema najvažnijim obilježjima sukladno načelu zavičajnosti. Vidljivo je kako su u prvom razredu više zastupljene teme društvenih sadržaja dok se sadržaji prirode svode na praćenje promjena u godišnjim dobima (Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, 2006).

U drugom razredu isti se sadržaji produbljuju spiralno-uzlaznim rasporedom (De Zan, 1999). Proširuje se sadržaj o obitelji i rodbini na vlastitom primjeru, učenici upoznaju značajne građevine u blizini škole, upoznaju posebnosti svojega zavičaja, a to su izgled zavičaja, biljke i životinje. Učenici uče o zanimanja ljudi u neposrednome okruženju, upoznaju najpoznatije vode u zavičaju, prometne znakove u blizini škole i uče o važnosti prometne povezanosti u zavičaju. U drugom razredu teme godišnjih doba obrađuju se također prema načelu zavičajnosti, učenici trebaju povezati vremenske promjene i njihov utjecaj na biljni i životinjski svijet te rad ljudi u zavičaju (Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, 2006).

Prema nastavnom planu i programu učenici u trećem razredu usvajaju plan mjesta, upoznaju izgled i posebnosti zavičaja na modelu reljefa i na zemljovidu, uče o podneblju i vremenskim obilježjima zavičajne regije, nabrajaju tipične biljke i životinje zavičaja i značajne vode u zavičaju. Učenici upoznaju značajne gospodarske djelatnosti zavičaja, uče o županiji u kojoj žive, trebaju razumjeti značaj središta za život ljudi, upoznaju važne kulturne i povijesne spomenike u zavičaju te razlikuju vrste prometnica koje povezuju zavičaj s drugim mjestima. Na zemljovidu zavičajne regije trebaju naučiti pokazati cestu ili prugu. U trećem razredu učenici uče o svojem zavičaju, a u udžbenicima su prikazani svi zavičaji Hrvatske budući da su udžbenici univerzalni za cijelu Republiku Hrvatsku. Učenici upoznaju posebnosti zavičajne regije, tipičnost naselja u određenoj regiji i moraju znati pokazati zavičajnu regiju na zemljovidu Republike Hrvatske. Iz navedenih sadržaja vidljivo je kako je načelo zavičajnosti najizraženije u sadržajima za učenike trećeg razreda (Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, 2006).

U četvrtom razredu osnovne škole sadržaji prirode i društva se proširuju na cijeli prostor Republike Hrvatske. Učenici uče o prirodnim posebnostima Republike Hrvatske, o Hrvatskoj u europskom okruženju, o kulturno-povijesnim spomenicima na području cijele države, o stanovništvu i susjednim zemljama Republike Hrvatske. Znanja o ostalim zavičajima Hrvatske se proširuju i učenici moraju razumjeti uvjetovanost prirodno zemljopisnih uvjeta gospodarstva, na zemljovidu pokazati određenu zavičajnu regiju te navesti najvažnije kulturno-povijesne spomenike i pučke običaje. U četvrtom razredu sadržaji prirode i sadržaji društva podjednako su zastupljeni, ali nisu više utemeljeni samo na načelu zavičajnosti već su općenitiji (Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, 2006).

5. NAČELO ZAVIČAJNOSTI U KURIKULUMU ZA NASTAVNI PREDMET PRIRODA I DRUŠTVO ZA OSNOVNE ŠKOLE U REPUBLICI HRVATSKOJ

Riječ *curriculum* je latinska riječ koja znači natjecanje, život. Bognar i Matijević (2002) u svojoj knjizi *Didaktika* navode da riječ kurikulum u pedagoškoj literaturi označuje planiranu interakciju učenika s nastavnim sadržajima te nastavni proces kojima se ostvaruju odgojni ciljevi. Kurikulum se može primjenjivati na svim razinama odgojno-obrazovnog sustava (nacionalni, školski, razredni) i na razini pojedinih nastavnih predmeta (područja) ili skupine srodnih nastavnih predmeta (Cindrić, Miljković, Strugar, 2010).

Kurikulum za nastavni predmet Priroda i društvo za osnovne škole u Republici Hrvatskoj je dokument koji donosi Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Stupio je na snagu 2019. godine, a objavljen je u Narodnim novinama. Kurikulum za nastavni predmet Prirode i društva sastoji se od odgojno-obrazovnih ishoda, razrade ishoda te razine usvojenosti „dobar“ na kraju određenog razreda. Također, u kurikulumu se nalaze i sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda te preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda. Prema Kurikulumu, u nastavi Prirode i društva primjenjuje se konceptualni pristup jer se smatra da tako učenici bolje povezuju i razumiju sadržaj te se učenika usmjerava na povezivanje vlastitog iskustva s učenjem. Konceptualnim pristupom učenik postaje aktivan sudionik nastave i sam takav pristup mu omogućuje razvijanje kompetencija potrebnih za cjeloživotno učenje (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019).

U kurikulumu nastavnog predmeta Priroda i društvo postoje četiri koncepta koji se nalaze pod oznakama (A, B, C i D). *Organiziranost svijeta oko nas* se nalazi pod oznakom A, *Promjene i odnosi* pod oznakom B, *Pojedinac i društvo* je koncept C, a pod oznakom D je koncept *Energija*. U Kurikulumu postoji i *Istraživački pristup* pod oznakom A.B.C.D. Koncept A je osmišljen tako da učenici od prvog do četvrtog razreda uspoređuju organiziranost prirode, prostora i zajednica zapažajući neposredni okoliš. U konceptu B. *Promjene i odnosi* prikazano je da učenici opisuju važnost brige za vlastito zdravlje, zaključuju o promjenama u prirodi i svojem okolišu koje su posljedica promjene godišnjih doba, povezuju vremenske cikluse s događanjima i važnim osobama u zavičaju. Koncept C, *Pojedinac i društvo*, govori o tome da učenik uspoređuje uloge pojedinca u odnosu na društvo, uviđa važnost odgovornog ponašanja, promišlja o važnosti očuvanja

kulturne baštine, opisuje utjecaj zajednice i okoliša u mjestu u kojem živi, razvija nacionalni identitet i u četvrtom razredu objašnjava povezanost društvenog okruženja s gospodarstvom Republike Hrvatske. U konceptu *Energija* također je zastupljeno načelo zavičajnosti; učenik koristi vlastita iskustva kako bi objasnio važnost energije u svakodnevici, njezine izvore, prijenos i pretvorbu. U istraživačkom pristupu su ujedinjena sva četiri koncepta i zastupljeno je načelo zavičajnosti. Učenik od prvoga razreda opisuje, promatra prirodu i društvene pojave u svojem neposrednom okruženju (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019).

U prvome razredu učenici kroz koncept A *Organiziranost svijeta oko nas* uočavaju red u prirodi te uspoređuju obilježja živoga i neživoga promatrajući pojave u neposrednom okruženju, uspoređuju organizaciju doma i škole, prepoznaju organizaciju prometa i zajednica u neposrednom okruženju. U smjernicama za ostvarivanje ovih ishoda piše da se primjeri za organizacije uzimaju iz neposrednog okruženja učenika te da se nastava preporučuje izvan učionice. Konceptom B *Promjene i odnosi* učenici prvoga razreda kroz odgovarajuće ishode uspoređuju promjene u prirodi i svojem okruženju te opisuju važnost vlastitog zdravlja na primjerima osobnog ponašanja. Kod ishoda gdje se učenik snalazi u vremenskim ciklusima, to radi prema primjerima iz svakodnevnog života, a to je ono što je učeniku vremenski blisko. Učenik se snalazi u prostoru doma i škole te istražuje vlastiti položaj u odnosu na druge, učenik u neposrednom okruženju opisuje sve međudnose. U konceptu C *Pojedinac i društvo* učenik zaključuje o sebi i utjecaju pojedinca na zajednicu. Smjernicama za ostvarivanje ishoda naznačeno je da zajednica označava dom, školu i učenikove interesne skupine, ono što je njemu blisko i poznato. Koncept D *Energija* osmišljen je tako da učenik opisuje i razvrstava uređaje s kojima se svakodnevno susreće i objašnjava na temelju vlastitih iskustava važnost energija u svakodnevnome životu. Istraživačkim pristupom učenici prvog razreda opisuju rezultate koje su dobili promatrajući prirodu i društvene pojave u neposrednome okruženju (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019).

U drugome razredu se odgojno-obrazovni ishodi produbljuju. U konceptu A *Organiziranost svijeta oko nas* učenici ponovo uspoređuju organiziranost prirode promatrajući pojave u neposrednom okruženju. U smjernicama piše da učenik organizira i oblikuje neposredno okruženje, npr. školsko dvorište. Na primjerima iz svakodnevnog života učenik spoznaje postojanje reda u svom životu, navodi članove svoje obitelji, opisuje mjesto u kojem živi te kako je ono organizirano, opisuje važnost prometa u svome

okruženju i zanimanja ljudi u mjestu. U ovom konceptu smjernice navode da se nastava održava izvanučionično. Konceptom B *Promjene i odnosi* učenik brine o očuvanju vlastitog zdravlja na primjerima iz vlastitog života, prepoznaje promjene u prirodi unutar godišnjeg doba što je preporučeno ostvariti izvanučioničkom nastavom te se snalazi u prostoru i prikazuje objekte i dijelove prirode u međusobnom odnosu u svom okruženju. U konceptu C *Pojedinac i društvo* učenik uspoređuje ulogu pojedinca u vlastitoj zajednici, opisuje povijesnu i kulturnu baštinu svoga mjesta, prepoznaje važnost različitih djelatnosti u mjestu te opisuje utjecaj zajednice i okoliša u neposrednome okruženju. Koncept D *Energija* u drugom razredu je osmišljen tako da učenici prepoznaju prijenos energije i objašnjavaju važnost štednje energije na primjerima iz vlastitog života. Istraživačkim pristupom i u drugom razredu učenik promatra prirodne i društvene pojave u neposrednom okruženju (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019).

U trećem razredu konceptom A *Organiziranost svijeta oko nas* učenici istražuju biljne i životinjske organizme specifične za njihov zavičaj i prepoznaju njihova obilježja. Upoznaju spomenike svojega zavičaja i opisuju organiziranost lokalne zajednice, opisuju izgled zavičaja i koriste se planom mjesta i geografskim kartama tijekom izvanučioničke nastave. U konceptu B *Promjene i odnosi* učenici uče o odgovornom ponašanju prema sebi i drugima na primjerima iz vlastitog života, odgovorno se ponašaju prema biljkama u zavičaju, ali i širem prostoru, objašnjavaju povezanost staništa s uvjetima života u pojedinom zavičaju. Učenici istražuju događaje i osobe u zavičaju tijekom sadašnjosti i prošlosti, snalaze se u zavičajnome prostoru, tumače plan mjesta i čitaju geografsku kartu. U trećem razredu učenici uče o svojem zavičaju pa tako prepoznaju reljefna obilježja, zanimanja ljudi i njihov način života u zavičaju. Koncept C *Pojedinac i društvo* od učenika zahtijeva da raspravlja o vlastitoj ulozi i povezanosti za zavičajem, navodi važne osobe i događaje iz prošlosti zavičaja, objašnjava ulogu baštine u zavičaju te važnost različitih zanimanja u zavičaju. Učenici navode prednosti i nedostatke zavičajnoga okruženja i predlažu način gospodarskoga razvoja mjesta. U konceptu D *Energija* učenici opisuju primjere korištenja i prijenosa energije na temelju vlastitih iskustava, opisuju načine primjene energije u zavičaju. Istraživačkim pristupom učenici istražuju prirodne i društvene pojave i objašnjavaju vlastite rezultate (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019).

U četvrtom razredu konceptom A *Organiziranost svijeta oko nas* učenici istražuju organiziranost biljaka i životinja na primjeru životne zajednice, a u smjernicama za

ostvarivanje ishoda piše da se izvanučioničkom nastavom promatra stanište biljnog i životinjskog svijeta. U četvrtom razredu se sadržaji proširuju na čitav prostor Republike Hrvatske i tako učenici opisuju njezinu organiziranost i čitaju geografsku kartu. U napomenama je spomenuto da učenik u neposrednom okruženju prepoznaje reljefne oblike. Koncept B *Promjene i odnosi* sadrži iste sadržaje kao i u prethodnim razredima, ali su oni produbljeni. Učenici uočavaju važnost brige za vlastito zdravlje, na primjeru iz neposrednog okoliša životnu zajednicu uspoređuje sa životnom zajednicom iz drugog područja, a u smjernicama je navedeno kako se različite životne zajednice mogu istražiti terenskom nastavom. Učenici istražuju o značajnim osobama i događajima u domovini, prikazuju promjene u zavičaju tijekom prošlosti i snalaze se na geografskoj karti uspoređujući različita prirodna obilježja krajeva Hrvatske. Smjernice navode da učenik može virtualnim putovanjem opisivati reljefna obilježja Hrvatske. U konceptu C *Pojedinac i društvo* učenik obrazlaže ulogu i utjecaj povijesnog nasljeđa, opisuje različitost prirodnih i društvenih pojava u domovini, objašnjava ulogu nacionalnih simbola i razvija nacionalni identitet. Učenik opisuje gospodarske djelatnosti Republike Hrvatske i predlaže poboljšanje kvalitete života u zajednici. Konceptom D *Energija* učenik opisuje prijenos energije u životnim ciklusima, navodi primjere hranidbenih odnosa iz neposrednog okoliša i opisuje utjecaj energije na život ljudi i društva u zavičaju. Istraživački pristup je osmišljen tako da učenik ponovo istražuje prirodne i društvene pojave te prikazuje i objašnjava rezultate. U smjernicama za ostvarivanje odgojno-obrazovnog ishoda piše da se uvijek kreće od istraživanja u neposrednoj stvarnosti (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019).

5.1. Razlika Kurikuluma i Plana i programa

Cindrić i sur. navode da su Herrick i Tyler utemeljili model kurikulumskog plana koji odgovara na četiri ključna pitanja. Što se odgojem i obrazovanjem želi postići, koji su ciljevi poučavanja i za što učenici na kraju trebaju biti osposobljeni. Koji sadržaji se trebaju učiti kako bi se ti ciljevi postigli. Kako organizirati uspješno učenje, koje se metode poučavanja koriste te na kraju, kako vrednovati rezultate učenja (Cindrić, Miljković i Strugar, 2010).

Osnovne razlike između kurikuluma i plana i programa su te da se kurikulum temelji na analizi životnih situacija te zbog toga se kod učenika formiraju potrebne

kvalifikacije i osposobljenosti. Kurikulum je utvrđen demokracijom. Tradicionalni programi odgoja i obrazovanja su unificirani i zatvoreni dok kurikulum ima predviđene ishode učenja i utječe na razumljivost programa. Kurikulum uzima u obzir objektivnost, društvenu stvarnost i kritiku, a tradicionalni program je izrađen u sklopu idealiziranog pojma obrazovanja, odvojen od društvene stvarnosti (Cindrić, Miljković i Strugar, 2010).

6. METODOLOGIJA

6.1. Cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati učitelje razredne nastave o primjeni načela zavičajnosti u nastavi Prirode i društva. Željelo se ispitati postoji li razlika u primjeni načela zavičajnosti s obzirom na godine radnog iskustva učitelja, s obzirom na to radi li učitelj u ruralnoj ili urbanoj sredini, s obzirom na to radi li učitelj u svojem rodnom zavičaju, primjenjuje li se načelo zavičajnosti na čitavom prostoru Republike Hrvatske u jednakoj mjeri te prilagođavaju li učitelji sadržaje u udžbenicima prirode i društva sukladno načelu zavičajnosti.

6.2. Hipoteze

Nakon što je definiran cilj istraživanja potrebno je postaviti određene pretpostavke, hipoteze. U svrhu izrade ovog rada i provedbe istraživanja postavljeno je pet hipoteza navedenih u nastavku:

H.1. Ne postoji statistički značajna razlika u primjeni načela zavičajnosti s obzirom na godine radnog iskustva učitelja.

H.2. Ne postoji statistički značajna razlika u primjeni načela zavičajnosti s obzirom na to radi li učitelj u zavičaju u kojem je rođen.

H.3. Ne postoji statistički značajna razlika u primjeni načela zavičajnosti kod učitelja koji rade u ruralnoj i urbanoj sredini.

H.4. Ne postoji razlika u prilagodbi sadržaja udžbenika Prirode i društva sukladno načelu zavičajnosti s obzirom na radno iskustvo učitelja.

H.5. Načelo zavičajnosti u jednakoj mjeri primjenjuje se na čitavom prostoru Republike Hrvatske.

6.3. Sociodemografska obilježja ispitanika

U istraživanju je sudjelovalo 226 ispitanika. Ciljana skupina bili su učitelji razredne nastave, primarnog obrazovanja, s područja Republike Hrvatske. U uzorku je sudjelovalo 223 ispitanika ženskog spola (98.7%) i 3 ispitanika muškog spola (1.3%).

Tablica 1: *Godine radnog iskustva učitelja u školi.*

godine radnog iskustva	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36 i više
<i>f</i>	41	27	25	22	28	38	28	17
<i>%</i>	18.1	11.9	11.1	9.7	12.4	16.8	12.4	7.5

Godine radnog iskustva učitelja grupirane su u skupine u razmaku od pet godina radnog iskustva. U anketnom upitniku zadnje dvije skupine su bile od 36 do 39 godina radnog iskustva i 40 godina ili više. One su spojene u jednu grupu s obzirom da su obje skupine imale najmanji broj ispitanika. Najviše ispitanika ima od 0 do 5 godina radnog staža u školi, a najmanji broj ispitanika 36 godina ili više što je i očekivano s obzirom na to da je istraživanje provedeno putem interneta.

Tablica 2: *Županija u kojoj se nalazi škola.*

Županija Republike Hrvatske	Broj ispitanika
Zagrebačka županija	17
Krapinsko-zagorska županija	2
Sisačko-moslavačka županija	7
Karlovačka županija	3
Varaždinska županija	15
Koprivničko-križevačka županija	21
Bjelovarsko-bilogorska županija	10
Primorsko-goranska županija	12
Ličko-senjska županija	3
Virovitičko-podravska županija	6
Požeško-slavonska županija	4
Brodsko-posavska županija	13
Zadarska županija	7
Osječko-baranjska županija	13
Šibensko-kninska županija	12
Vukovarsko-srijemska županija	4
Splitsko-dalmatinska županija	23
Istarska županija	7

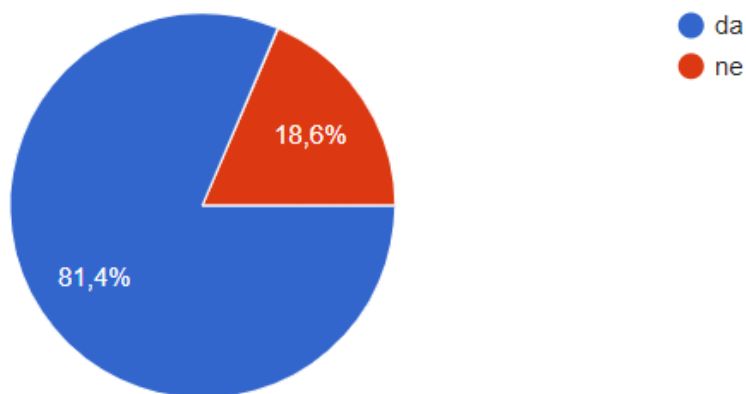
Dubrovačko-neretvanska županija	9
Međimurska županija	8
Grad Zagreb	30

Tablica 3: *Regija Hrvatske u kojoj učitelji rade*

Geografska cjelina Hrvatske	<i>f</i>	%
Istočna Hrvatska	40	17.7
Sjeverozapadna Hrvatska	56	24.8
Središnja Hrvatska	57	25.2
Istra, Kvarner i Gorska Hrvatska	22	9.7
Dalmacija	51	22.6

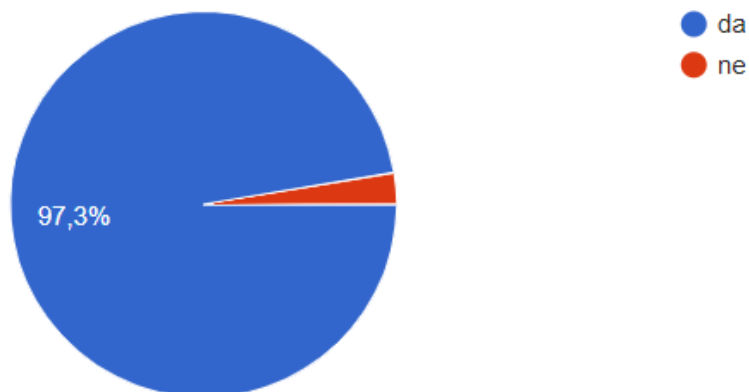
U anketnom upitniku ispitanici su upisivali u kojoj županiji Republike Hrvatske se nalazi škola u kojoj rade (Tablica 2). Za potrebe ovog istraživanja, županije Republike Hrvatske su grupirane u pet geografskih cjelina, a to su: Istočna Hrvatska, Sjeverozapadna Hrvatska, Središnja Hrvatska, Istra, Kvarner i Gorska Hrvatska te Dalmacija. U svakoj regiji se nalazi podjednak broj ispitanika (Tablica 3). S obzirom na regiju Hrvatske u kojoj učitelji rade, 40 ispitanika (17.7%) radi u Istočnoj Hrvatskoj, 56 ispitanika (24.8%) u Sjeverozapadnoj Hrvatskoj, 57 ispitanika (25.2%) u Središnjoj Hrvatskoj, u Istri, Kvarneru i Gorskoj Hrvatskoj radi 22 ispitanika (9.7%) te 51 ispitanik (22.6%) radi u Dalmaciji. Nadalje se po ovakvoj podijeli regija Hrvatske istraživala primjena načela zavičajnosti u nastavi Prirode i društva.

Od ukupnog broja ispitanika, 184 ispitanika (81.4%) radi u rodnom zavičaju dok 42 ispitanika (18.6%) ne radi u rodnome zavičaju (Slika 1).

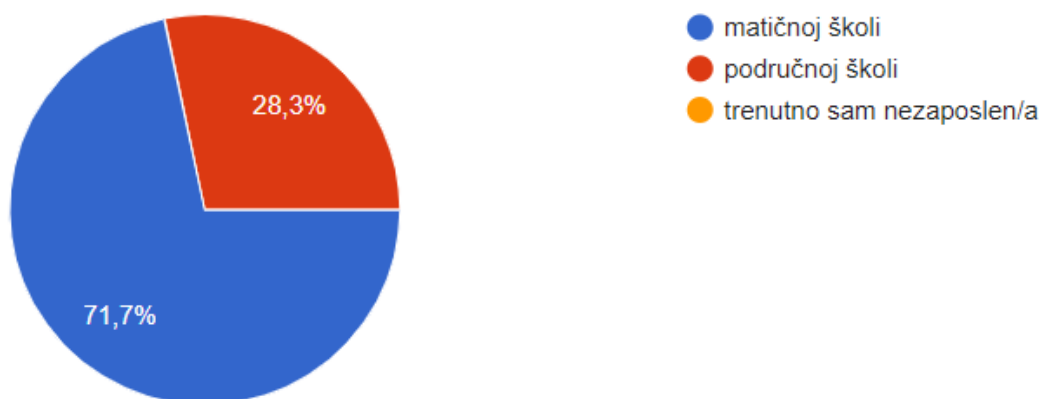
Slika 1: Odgovori ispitanika na pitanje: „Radite li u zavičaju u kojem ste rođeni?“

Većina ispitanika radi u zavičaju u kojem trenutno živi, 220 ispitanika (97.3%), a samo 6 ispitanika (2.7%) ne radi u zavičaju u kojem trenutno živi (Slika 2).

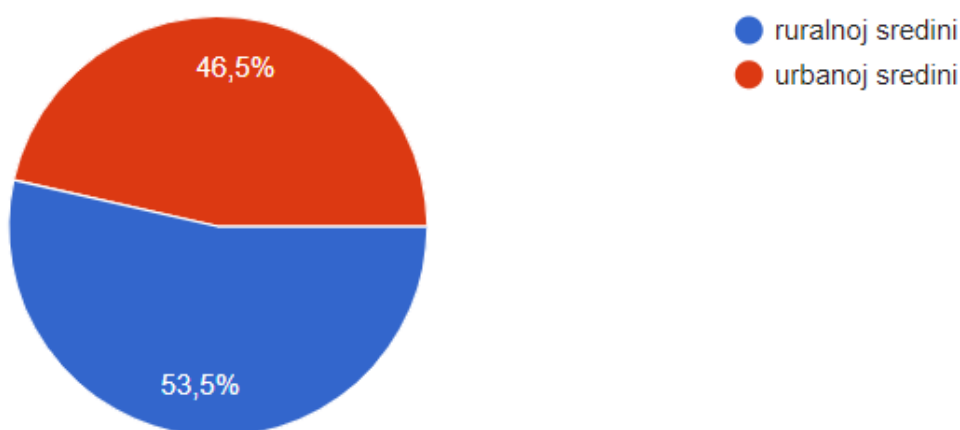

Slika 2: Odgovori ispitanika na pitanje: „Radite li u zavičaju u kojem živite?“

U matičnoj školi radi 162 ispitanika (71.7%), a u područnoj školi radi 64 ispitanika (28.3%) (Slika 3). U ruralnoj sredini radi 121 ispitanik (53.5%), a 105 ispitanika (46.5%) u urbanoj sredini (Slika 4).

Slika 3: Odgovori ispitanika na pitanje: „Radite li u matičnoj ili područnoj školi?“

Slika 4: Odgovori ispitanika na pitanje: „Radite li u ruralnoj ili urbanoj sredini?“

6.4. Instrumenti istraživanja

Za provedbu istraživanja napravljen je anketni upitnik (Prilog 1) koji se sastojao od tri dijela. U prvom dijelu upitnika ispitala su se sociodemografska obilježja ispitanika, a to su spol, radno iskustvo, mjesto rada (matična/područna škola, urbana/ruralna okolina, županija u kojoj se škola nalazi) te radi li učitelj u rodnome zavičaju ili u zavičaju u kojem trenutno živi.

Drugi dio upitnika odnosio se na pitanja o primjeni načela zavičajnosti u nastavi Prirode i društva. Ispitanici su svoje stavove procjenjivali na Likertovoj ljestvici koja se sastojala od pet stupnjeva (1= nikada, 2= uglavnom ne, 3= niti ne, niti da, 4= uglavnom

da, 5=uvijek). Nakon toga slijedila su pitanja u kojem razredu ispitanici najviše koriste načelo zavičajnosti te u kojim sadržajima. U drugom dijelu upitnika ispitivalo se i mišljenje učitelja o tome kako se korištenje načela zavičajnosti reflektira na učenike, ispitanici su svoje stavove procjenjivali na Likertovoj ljestvici koja se sastojala od pet stupnjeva (1-u potpunosti se ne slažem, 2- ne slažem se, 3- niti se ne slažem, niti se slažem, 4- slažem se, 5- u potpunosti se slažem).

U trećem dijelu anketnog upitnika Likertovom ljestvicom se ispitivalo mišljenje učitelja o zastupljenosti načela zavičajnosti u udžbenicima Prirode i društva. Jedno pitanje je bilo otvorenog tipa gdje su ispitanici pisali koliko im vremena tjedno treba za prilagodbu sadržaja, postavljena su pitanja o zadacima u radnim bilježnicama vezanim uz načelo zavičajnosti te koje materijale dodatno pripremaju učenicima. Na kraju je bilo pitanje otvorenog tipa gdje su ispitanici mogli nadodati nešto ukoliko su smatrali da upitnikom nije obuhvaćeno.

6.5. Postupak istraživanja

Istraživanje je provedeno u travnju 2021. godine. Ukupno je sudjelovalo 226 učitelja razredne nastave s područja cijele Republike Hrvatske. Svi ispitanici su ispunjavali anketni upitnik preko aplikacije „google docs“. Na početku upitnika ispitanicima je objašnjena tema i namjera istraživanja, a za svaki dio upitnika dane su upute kako ga pravilno ispuniti. Sudjelovanje u istraživanju je bilo anonimno i dobrovoljno.

6.6. Statistička obrada

Statistička obrada napravljena je u programu IBM SPSS Statistics 20. Deskriptivne analize obuhvaćaju frekvencije odgovora i postotak, aritmetičke sredine (M), medijan (Md), najčešću vrijednost (Mode), standardnu devijaciju (SD) te raspon odgovora (Min, Max). Budući da nisu ispunjeni svi uvjeti za primjenu parametrijskih metoda, korišteni su Medijan test, Mann Whitney U test koji je pandan parametrijskom t-testu te Kruskal Wallis test kao zamjena parametrijskom testu ANOVA. Mann Whitney U-test je statistički test koji mjeri bilo kakvu značajnu razliku između dva nezavisna

uzorka (Cohen, Manion, Morrison, 2007). Kruskal Wallisova analiza varijance je statistički test koji mjeri bilo kakvu značajnu razliku između tri ili više nezavisna uzorka (Cohen, Manion, Morrison, 2007).

7. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Tablica 4: *Frekvencije odgovora ispitanika na tvrdnje o korištenju načela zavičajnost u nastavi Prirode i društva.*

1 = nikada, 2 = uglavnom ne, 3 = niti ne, niti da, 4 = uglavnom da, 5 = uvijek

TVRDNJA	1	2	3	4	5
1. U nastavi koristim načelo zavičajnosti	0	0	7	79	140
2. Tijekom mojeg studiranja, mnogo pažnje se posvećivalo načelu zavičajnosti.	10	41	84	55	36
3. Teško mi je primjenjivati načelo zavičajnosti.	104	73	25	23	1
4. Smatram da bih znao/la primijeniti načelo zavičajnosti u svim zavičajima.	1	5	50	103	67
5. U određenom zavičaju je lakše primijeniti načelo zavičajnosti nego u nekom drugom zavičaju.	59	37	66	48	16
6. Pri izboru konkretnih sadržaja i primjera vodim računa o načelu zavičajnosti.	0	3	10	98	115
7. Osim obaveznog udžbenika, koristim i stručnu literaturu za pripremu nastave PiD.	0	11	40	97	78
8. Kada primjenjujem načelo zavičajnosti, koristim dodatnu stručnu literaturu za pripremu sadržaja.	1	8	37	103	77
9. Kada izađem s učenicima izvan učionice, govorim im o dijelovima sadržaja koje mogu vidjeti u okruženju, a ne nalaze se u udžbeniku.	0	0	2	38	186
10. Kada bih u razredu imao/la učenika koji dolazi iz drugog zavičaja, njemu bih posebno prilagođavao/la sadržaj.	12	30	84	73	27
11. Kada bih u razredu imao/la učenika koji dolazi iz drugog zavičaja, cijelom razredu bih prilagođavao/la sadržaj učenikovog zavičaja.	36	73	71	34	12
12. Primjenjujem načelo zavičajnosti kada radim razne radionice ili projekte vezane uz predmet PiD.	0	3	27	96	100
13. Prilagođavam sadržaj u potpunosti zavičaju u kojem se škola nalazi.	1	3	25	105	92
14. Nemam problema i nedoumica s pripremom nastave PiD sukladno načelu zavičajnosti.	27	20	32	68	79

Iz Tablice 4 vidljive su frekvencije odgovora ispitanika. Većina ispitanika, njih 219, je navela kako u nastavi uvijek ili uglavnom koriste načelo zavičajnosti. Na pitanje koliko se za vrijeme njihovog studiranja posvećivalo pažnje načelu zavičajnosti, najveći broj ispitanika odgovorio je pozitivno, 91 ispitanik naveo je kako se tijekom njihovog studiranja uglavnom ili uvijek obraćalo pažnje načelu zavičajnosti, 84 ispitanika navodi kako se niti nije, niti jest posvećivalo pažnje, a 51 ispitanik navodi kako se uglavnom nije posvećivalo ili se nikada nije posvećivalo pažnje načelu zavičajnosti.

Većina ispitanika, 213 učitelja, navodi kako uvijek ili uglavnom obraćaju pažnju na izbor konkretnih sadržaja i primjena sukladnim načelu zavičajnosti, njih 10 se izjasnilo da niti ne obraća, niti obraća pažnju na to dok njih 3 uglavnom ne obraćaju pažnju na načelo zavičajnosti u konkretnim sadržajima i primjerima. Kada se ti odgovori usporede s odgovorima o općenitoj primjeni načela zavičajnosti može se zaključiti da kada je načelo riječ o načelu zavičajnosti ispitanici navode kako koriste načelo zavičajnosti, ali kada je riječ o konkretnom slučaju navode da ga koriste manje.

Za pitanje je li u određenom zavičaju lakše primijeniti načelo zavičajnosti nego u nekom drugom zavičaju, najveći broj odgovora je da niti jest, niti nije. Podjednak broj ispitanika, njih 64, smatra kako je uvijek ili uglavnom teže primijeniti načelo zavičajnosti u određenom zavičaju, a 96 ispitanika smatra kako nije ili uglavnom nije teže. Kada učitelji primjenjuju načelo zavičajnosti, njih 180 uvijek ili uglavnom koristi dodatnu stručnu literaturu. S obzirom na frekvenciju odgovora na pripremanje nastave pomoću dodatne stručne literature, učiteljima ne bi trebao biti problem primijeniti načelo zavičajnosti u bilo kojem zavičaju.

Na pitanje bi li učitelji posebno prilagođavali sadržaj učeniku ako taj učenik dolazi iz drugog zavičaja raspodjela odgovora je raznovrsna. U centru odgojno – obrazovnog procesa je učenik i zavičajnost kao načelo temelji se na zavičajnosti učenika, a ne učitelja. Na pitanje je li im teško primjenjivati načelo zavičajnosti većina odgovara kako nije, 177 ispitanika, ali manji dio ispitanika, njih 24 navodi kako im je uvijek ili uglavnom primjena načela teška. Odgovori na pitanje o tome imaju li učitelji nedoumica s primjenom načela zavičajnosti pokazuju kako njih 47 nema nikad ili uglavnom nema problema, njih 32 niti ima, niti nema dok 147 ispitanika uglavnom ima problema ili ima uvijek problema s pripremom nastave prirode i društva sukladno načelu zavičajnosti. Prema ovim odgovorima može se zaključiti kako većini učitelja nije teško primijeniti načelo

zavičajnosti, ali kako svejedno veliki broj njih ima problema i nedoumica s pripremom nastave prirode i društva sukladno načelu zavičajnosti.

Tablica 5: *Korištenje načela zavičajnosti u pojedinom razredu*

Ispitanici su trebali odgovoriti na pitanja u kojem razredu najčešće i najrjeđe koriste načelo zavičajnosti, u kojem razredu im najteže i najlakše primijeniti to načelo.

	<i>M</i>	<i>Md</i>	<i>Mode</i>	<i>SD</i>	<i>Min</i>	<i>Max*</i>
Najčešće	2,98	3,00	3	0,899	1	4
Najrjeđe	2,12	1,00	1	1,353	1	4
Najlakše	2,91	3,00	3	0,948	1	4
Najteže	1,98	1,00	1	1,299	1	4

*M= aritmetička sredina, *Md*= medijan, *Mode*= najčešća vrijednost, *SD*= standardna devijacija, raspon rezultata (*Min*, *Max*)

Raspon je bio od 1. do 4. razreda. Najčešća vrijednost prikazuje kako ispitanici najčešće koriste načelo zavičajnosti u 3. razredu, a najrjeđe u 1. razredu. Ispitanicima je najlakše primijeniti načelo zavičajnosti u 3. razredu, a najteže u 1. razredu.

Tablica 6: *Frekvencije odgovora ispitanika na tvrdnje kako načelo zavičajnosti utječe na učenike.*

1= u potpunosti se ne slažem, *2*= ne slažem se, *3*= niti se ne slažem, niti se slažem, *4*= slažem se, *5*= u potpunosti se slažem

	TVRDNJA	1	2	3	4	5
1. Smatram da učenici više nauče kada se primjenjuje načelo zavičajnosti.		1	1	5	50	169
2. Smatram da je učenicima zanimljivije na satu PiD ako se koristi načelo zavičajnosti.		0	1	6	55	164
3. Smatram da učenici mogu aktivnije sudjelovati na satu PiD ako se koristi načelo zavičajnosti.		0	2	7	48	169
4. Smatram da učenici bolje shvaćaju sadržaj kada se primjenjuje načelo zavičajnosti.		0	2	4	56	164
5. Smatram da su učenici zakinuti za neke informacije kada se koristi načelo zavičajnosti.		71	69	51	19	16

Raspodjela odgovora o tome što učitelji misle kako načelo zavičajnosti utječe na učenike je podjednaka, većina njih smatra kako primjenom načela zavičajnosti učenici više nauče, kako im je zanimljivije na satu i mogu aktivnije sudjelovati te da bolje shvaćaju sadržaj. Većina ispitanika, njih 140, smatra da učenici nisu zakinuti za informacije ako se koristi načelo zavičajnosti, ali ima ispitanika koji smatraju da su učenici zakinuti za neke informacije kada se koristi načelo zavičajnosti.

Tablica 7: *Frekvencije odgovora ispitanika na tvrdnje vezane uz udžbenike Prirode i društva.*

1= nikada, 2= uglavnom ne, 3= niti ne, niti da, 4= uglavnom da, 5= uvijek

TVRDNJA	1	2	3	4	5
1. Dijelove sadržaja u udžbeniku PiD prilagođavam sukladno načelu zavičajnosti.	0	6	30	101	89
2. Iz udžbenika obrađujem i druge zavičajne koji se nalaze u njemu. *	3	23	49	76	75
3. Kod izbora udžbenika obraćam pažnju o načelu zavičajnosti u tom udžbeniku.	7	17	96	60	46
4. U udžbenicima postoje sadržaji gdje je nemoguće primijeniti načelo zavičajnosti.	10	35	106	50	25

*u 3. razredu je načelo zavičajnosti ključno, ali u udžbenicima su navedeni svi zavičajni jer su udžbenici univerzalni za cijelu Republiku Hrvatsku

Ispitanicima su bila postavljena pitanja u kojim sadržajima Prirode i društva najčešće koriste načelo zavičajnosti, u kojim sadržajima im je najteže primijeniti to načelo, a u kojim sadržajima najteže. Također, postavljeno im je i pitanje koje sadržaje obrađuju s učenicima izvan učionice. Ispitanici su mogli odabrati više ponuđenih odgovora, a u Tablici 8 su prikazane frekvencije odgovora za pojedini sadržaj.

Tablica 8: *Odgovori ispitanika na pitanje: „U kojim sadržajima najčešće primjenjujete načelo zavičajnosti, u kojim sadržajima vam je to najteže i najlakše te koje sadržaje obrađujete s učenicima izvan učionice?“*

SADRŽAJ	*Najčešće	Najteže	Najlakše	*Izvan učionice
klima	169	16	133	76
voda	177	7	126	161
reljef	202	11	154	154
biljni i životinjski svijet	207	6	156	188
povijest	137	61	65	55
zanimanja ljudi	167	27	94	71
ustanove	124	62	59	127
društveni odnosi	43	129	18	9
običaji ljudi	185	10	137	46
blagdani	116	30	64	16
promet	106	59	42	132
kulturna baština	2	0	0	1
županija	1	0	0	0
godišnja doba	0	0	0	1

*kulturna baština, županija i godišnja doba su odgovori koje su ispitanici sami nadodali

Najviši odgovor pokazuje da ispitanici najčešće koriste načelo zavičajnosti u sadržajima biljnog i životinjskog svijeta, a najmanji odgovor pokazuje da najrjeđe koriste načelo u sadržajima društvenih odnosa. Prema frekvenciji odgovora, ispitanicima je najteže primijeniti načelo zavičajnosti u sadržajima društvenih odnosa, a najlakše u sadržajima biljnog i životinjskog svijeta. Na pitanje koje sadržaje obrađuju kada izađu s učenicima izvan učionice odgovaraju kako najčešće obrađuju sadržaje biljnog i životinjskog svijeta, a najrjeđe društvene odnose.

U upitniku je bilo postavljeno pitanje ako u radnoj bilježnici postoji zadatak koji se odnosi na drugi zavičaj inzistiraju li učitelji da učenici riješe takav zadatak (Slika 5). Pitanje nije bilo precizirano na određeni razred već se podrazumijevala općenita nastava prirode i društva. Većina ispitanika (49.6%) odgovorila je kako takve zadatke zadaju učenicima koji žele znati više, neki ispitanici su odgovorili kako takav zadatak prilagode njihovom zavičaju ili da učenici ne moraju riješiti taj zadatak. Neki učitelji, njih 13.7%,

inzistira da učenici moraju riješiti sve zadatke u radnoj bilježnici, a samo 4 ispitanika (1.8%) kažu kako im je svejedno hoće li učenici rješavati takve zadatke ili ne.

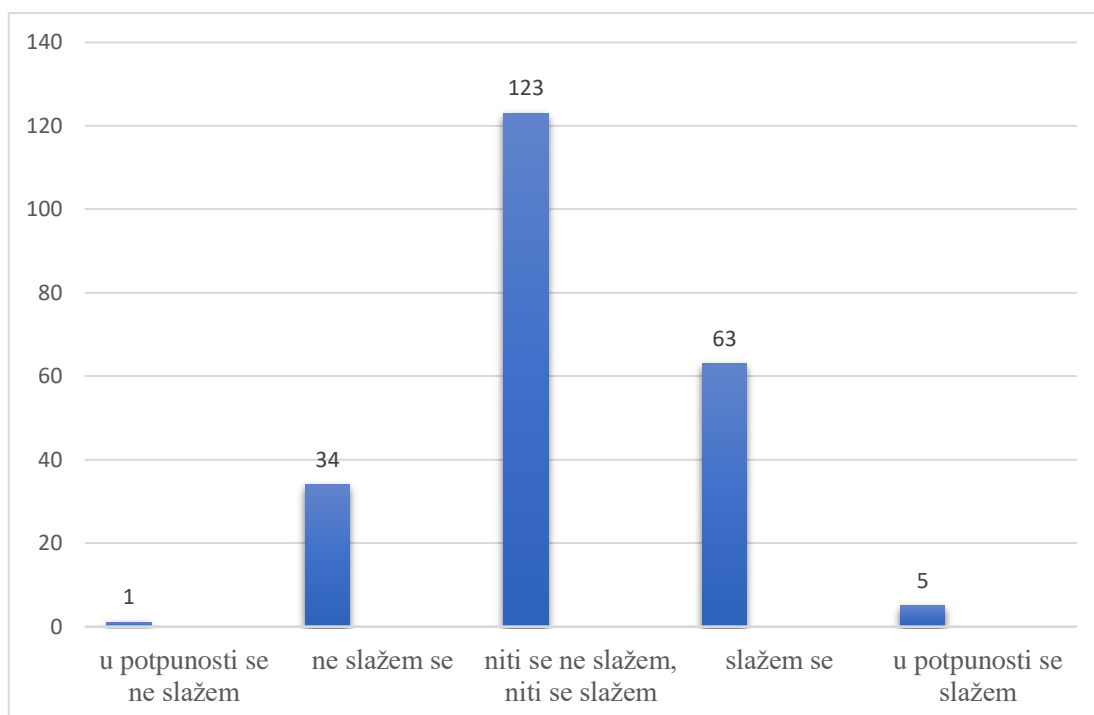

Slika 5: Odgovori ispitanika na pitanje: „Ako u radnoj bilježnici postoji zadatak koji se odnosi na drugi zavičaj, inzistirate li da ga učenici riješe?“

Na pitanje koliko je tjedno potrebno vremena za prilagodbu sadržaja sukladno načelu zavičajnosti, ispitanici su naveli odgovore od jednog sata do pet sati. Većina odgovora bila je da im tjedno treba sat vremena, do dva sata za pripremu sadržaja sukladno načelu zavičajnosti. Neki su se izjasnili kako vrijeme pripreme ovisi o učeničkim interesima za sadržaj, ali i o sadržajima koje obrađuju. Naveli su kako takva prilagodba postaje automatizacija s godinama radnog iskustva u školi.

Postavljeno je i pitanje smatraju li učitelji da bi svaki zavičaj trebao imati drugačije koncipiran udžbenik. Većina ispitanika, njih 120 (53.1%) smatra kako bi svaki zavičaj trebao imati drugačije koncipiran udžbenik, a 106 ispitanika (46.9%) smatra kako nije potrebno da svaki zavičaj ima posebno koncipiran udžbenik.

Za postavljenu tvrdnju smatraju li ispitanici da je u Kurikulumu za nastavni predmet Prirode i društva dovoljno zastupljeno načelo zavičajnosti većina ispitanika odgovara kako se niti ne slažu, niti slažu (N=123, 54.4%). Manjina ispitanika se ne slažu s tvrdnjom ili se u potpunosti ne slažu, a ostatak se slaže i u potpunosti slaže s tvrdnjom (Slika 6).

Slika 6: Stavovi ispitanika o tvrdnji: „*Smatram da je u Kurikulumu za nastavi predmet Priroda i društvo dovoljno zastupljeno načelo zavičajnosti.*“

Tablica 9: *Frekvencije odgovora ispitanika o materijalima koje učitelji pripremaju učenicima kada obrađuju sadržaj kojeg nema u udžbeniku sukladno načelu zavičajnosti.*

MATERIJALI	<i>f</i>
nastavni listići za rješavanje	157
nastavni listići koji sadrže najbitnije natuknice	78
portfolio	11
geografska karta	145
plan mjesta	84
PPT prezentacije	199
WordWall aplikacije	95
didaktičke igre	70
tematske igre s kartama	27
tematske igre na ploči	52
elektronske materijale koje dijele s učenicima na google disku	35
županijski priručnik*	1
Genially predložak*	1

*županijski priručnik i Genially predložak su odgovori koje su ispitanici sami dopisali

Na kraju upitnika ispitanici su mogli ostaviti komentar ili prijedlog, a ovo su navedeni odgovori:

- 1. U trećem i četvrtom razredu se najviše rade zavičajni i svuda se može primijeniti načelo zavičajnosti. Tražim i da uče druge zavičaje, ali zavičaj u kojem žive obrađujem detaljno.*
- 2. Velika je potreba za novim županijskim priručnicima i povećanjem satnice prirode i društva.*
- 3. Važno je upoznati svoj zavičaj, ali i ostale kako bismo upoznali svoju domovinu i sve njene raznolikosti.*
- 4. Učenici jako vole istraživanja o zavičaju i treba ih u tome poticati.*
- 5. U četvrtom razredu obrađujem i druge zavičaje, tj. krajeve Hrvatske i u radnoj bilježnici tražim da se zadatci riješe. Od prvog do trećeg razreda uče samo o svojem zavičaju, a četvrti razred učio o svim zavičajima.*
- 6. Djeca su očarana povijesnim pričama i legendama o prošlosti zavičaja, a kurikulum u trećem razredu predviđa samo dva sata što je premalo.*
- 7. Novi kurikulum prirode i društva je preopširan u trećem razredu kada se treba raditi samo zavičaj, previše je ostalih sadržaja, a satnica od dva sata tjedno je bila i prije mala. Trenutno je nemoguće provesti sve planirano (bez obzira na međupredmetne sadržaje). S obzirom na trenutnu epidemiološku situaciju, terenske nastave u zavičaju se ne održavaju i to je nenadoknadivo.*
- 8. Prevelika važnost se daje načelu zavičajnosti.*
- 9. Načelo zavičajnosti je najzahtjevniji dio nastavnog sadržaja.*

Nakon dosad provedene analize vidljivo je da učitelji primjenjuju načelo zavičajnosti u nastavnom procesu u svojim razredima. S ciljem potvrde na početku rada postavljenih hipoteza provedena je i detaljnija statistička analiza dobivenih rezultata.

Hipoteza 1: Ne postoji statistički značajna razlika u primjeni načela zavičajnosti s obzirom na godine radnog iskustva učitelja.

Kako bi se provjerilo postoji li razlika u primjeni načela zavičajnosti s obzirom na godine radnog iskustva učitelja korišten je Kruskal Wallis test i Medijan test.

Tablica 10: *Primjena načela zavičajnosti u nastavi Prirode i društva s obzirom na godine radnog iskustva učitelja.*

	Radno iskustvo (u godinama)	<i>N</i>	<i>Srednji rang</i>	<i>Md</i>	<i>p</i>
Primjena načela zavičajnosti.	0-5	41	104.88	4.25	0.001
	6-10	27	86.46		
	11-15	25	97.96		
	16-20	22	102.11		
	21-25	28	117.71		
	26-30	38	112.14		
	31-35	28	162.75		
	36 ili više	17	129.79		
	Ukupno	226			

Tablica 11: *Frekvencije odgovora o primjeni načela zavičajnost i obzirom na radno iskustvo.*

Radno iskustvo								
	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36 i više
>Md	15	9	10	7	14	18	24	9
<=Md	26	18	15	15	14	20	4	8

Za provjeru hipoteze 1 iz upitnika su zbrojene tvrdnje gdje su ispitanici procjenjivali svoje stavove o primjeni načela zavičajnosti na Likertovoj ljestvici koja se

sastojala od pet stupnjeva (1= nikada, 2= uglavnom ne, 3= niti ne, niti da, 4= uglavnom da, 5=uvijek). Zbrojene tvrdnje su stavljene u odnos prema godinama radnog iskustva ispitanika.

Iz Tablice 10 i Tablice 11 vidljivo je kako postoji razlika u primjeni načela zavičajnosti u nastavi prirode i društva s obzirom na radno iskustvo učitelja. Prema medijanu (Md) centralna vrijednost odgovor na pitanje postavljeno u upitniku bila je *uglavnom da*, tj. učitelji uglavnom primjenjuju načelo zavičajnosti u nastavi Prirode i društva.

Učitelji od 0 do 10 godina radnog iskustva većinom su odgovarali slabije od centralne vrijednosti ili jednako njoj. Učitelji od 11 do 20 godina iskustva u školi u većem broju su odgovorili iznad centralne vrijednosti što znači da oni češće primjenjuju načelo zavičajnosti. Jednak broj učitelja od 12 do 25 godina radnog iskustva odgovorio više od medijana, a jednak broj učitelja odgovorio je i manje ili jednako medijanu. Nadalje, učitelji s 26 godina iskustva i više odgovaraju iznad medijana što znači da više koriste načelo zavičajnosti.

Hipoteza 2: Ne postoji statistički značajna razlika u primjeni načela zavičajnosti s obzirom na to radi li učitelj u zavičaju u kojem je rođen.

Za provjeru razlike u primjeni načela zavičajnosti u nastavi Prirode i društva s obzirom da to radi li učitelj u zavičaju u kojem je rođen napravljen je Mann Whitney U test.

Tablica 12: *Primjena načela zavičajnosti u nastavi Prirode i društva s obzirom na to radi li učitelj u zavičaju u kojem je rođen.*

Primjena načela zavičajnosti.	Radite li u zavičaju u kojem ste rođeni?	<i>N</i>	<i>Srednji rang</i>	<i>p</i>
	DA	184	114.67	0.571
	NE	42	108.36	

Kako bi se provjerila hipoteza 2 iz upitnika su zbrojene tvrdnje gdje su ispitanici procjenjivali svoje stavove o primjeni načela zavičajnosti na Likertovoj ljestvici koja se sastojala od pet stupnjeva (1= nikada, 2= uglavnom ne, 3= niti ne, niti da, 4= uglavnom

da, 5=uvijek). Zbrojene tvrdnje su stavljene u odnos prema tome radi li učitelj u zavičaju u kojemu je rođen ili ne radi u rodnome zavičaju.

Nakon što su rezultati obrađeni vidljivo je kako ispitanici u jednakoj mjeri primjenjuju načelo zavičajnosti neovisno o tome rade li u zavičaju u kojem su rođeni ili rade u zavičaju u kojem nisu rođeni.

Hipoteza 3: Ne postoji statistički značajna razlika u primjeni načela zavičajnosti kod učitelja koji rade u ruralnoj i urbanoj sredini.

Za provjeru razlike u primjeni načela zavičajnosti kod učitelja koji rade i ruralnoj i urbanoj sredini korišten je Mann Whitney U test.

Tablica 13: *Primjena načela zavičajnosti kod učitelja koji rade u ruralnoj i urbanoj sredini.*

Primjena načela zavičajnosti.	Sredina	N	Srednji rang	M	p
	Ruralna	121	110.37	4.23	0.439
	Urbana	105	117.10		

Za provjeru hipoteze 3 iz upitnika su zbrojene tvrdnje gdje su ispitanici procjenjivali svoje stavove o primjeni načela zavičajnosti na Likertovoj ljestvici koja se sastojala od pet stupnjeva (1= nikada, 2= uglavnom ne, 3= niti ne, niti da, 4= uglavnom da, 5=uvijek). Zbrojene tvrdnje su stavljene u odnos prema tome radi li učitelj u ruralnoj ili urbanoj sredini.

Nakon obrade rezultata vidljivo je kako učitelji koji rade u ruralnoj sredini u jednakoj mjeri primjenjuju načelo zavičajnosti kao i učitelj koji rade u urbanoj sredini. Prema aritmetičkoj sredini (M) vidljivo je kako je najčešći odgovor da učitelji uglavnom primjenjuju načelo zavičajnosti u nastavi Prirode i društva.

Hipoteza 4: Ne postoji razlika u prilagodbi sadržaja udžbenika Prirode i društva sukladno načelu zavičajnosti s obzirom na radno iskustvo učitelja.

Kako bi se provjerilo postoji li razlika u prilagodbi sadržaja udžbenika Prirode i društva prema načelu zavičajnosti s obzirom na radno iskustvo učitelja korišten je Kruskal Wallis test i Medijan test.

Tablica 14: *Prilagodba sadržaja udžbenika Prirode i društva sukladno načelu zavičajnosti.*

	Radno iskustvo (u godinama)	<i>N</i>	<i>Srednji rang</i>	<i>Md</i>	<i>p</i>
Prilagodba sadržaja udžbenika sukladno načelu zavičajnosti.	0-5	41	114.01	3.00	0.886
	6-10	27	97.65		
	11-15	25	98.20		
	16-20	22	117.43		
	21-25	28	121.66		
	26-30	38	114.11		
	31-35	28	119.73		
	36 ili više	17	129.79		
	Ukupno	226			

Tablica 15: *Frekvencije odgovora o prilagodbi sadržaja u udžbeniku sukladno načelu zavičajnosti s obzirom na radno iskustvo.*

	Radno iskustvo							
	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36 i više
>Md	14	10	8	10	12	14	11	9
<=Md	27	17	17	12	16	24	17	8

Kako bi se provjerila hipoteza 4 iz upitnika su zbrojene tvrdnje gdje su ispitanici procjenjivali svoje stavove o prilagodbi sadržaja iz udžbenika prirode i društva sukladno načelu zavičajnosti na Likertovoj ljestvici koja se sastojala od pet stupnjeva (1= nikada, 2= uglavnom ne, 3= niti ne, niti da, 4= uglavnom da, 5=uvijek). Zbrojene tvrdnje su stavljene u odnos prema godinama radnog iskustva učitelja.

Iz Tablice 14 i Tablice 15 vidljivo je kako ne postoji razlika u prilagodbi sadržaja u udžbenicima Prirode i društva s obzirom na radno iskustvo učitelja. Prema medijanu (Md) najčešći odgovor na pitanje postavljeno u anketi bio je *niti da, niti ne*, tj. učitelji niti prilagođavaju sadržaj, niti ne prilagođavaju sadržaj sukladno načelu zavičajnosti.

Više je ispitanika odgovorilo jednako medijanu ili manje od medijana što znači da manji dio njih uglavnom prilagođava ili uvijek prilagođava sadržaje u udžbeniku. Razlika je kod ispitanika koji imaju 36 ili više godina radnog iskustva gdje većina odgovara više od medijana što znači da uglavnom ili uvijek prilagođavaju sadržaj u udžbenicima sukladno načelu zavičajnosti.

Hipoteza 5: Načelo zavičajnosti u jednakoj mjeri primjenjuje se na čitavom prostoru Republike Hrvatske.

Kako bi se provjerilo koristi li se načelo zavičajnosti na čitavom prostoru Republike Hrvatske u jednakoj mjeri napravljen je Kruskal Wallis test i Medijan test.

Tablica 16: *Primjena načela zavičajnosti na prostoru Republike Hrvatske.*

	Regija RH	N	Srednji rang	Md	p
Primjena načela zavičajnosti.	Istočna Hrvatska	40	122,49	4.25	0,004
	Sjeverozapadna Hrvatska	56	101,37		
	Središnja Hrvatska	57	105,89		
	Istra, Kvarner i gorska Hrvatska	22	160,32		
	Dalmacija	51	108,08		

Tablica 17: *Frekvencije odgovora o primjeni načela zavičajnosti na prostoru Republike Hrvatske.*

Regije	>Md	<=Md
Istočna Hrvatska	20	20
Sjeverozapadna Hrvatska	24	32
Središnja Hrvatska	24	33
Istra, Kvarner i gorska Hrvatska	18	4
Dalmacija	20	31

Kako bi se provjerila hipoteza 5 iz upitnika su zbrojene tvrdnje gdje su ispitanici procjenjivali svoje stavove o primjeni načela zavičajnosti na Likertovoj ljestvici koja se sastojala od pet stupnjeva (1= nikada, 2= uglavnom ne, 3= niti ne, niti da, 4= uglavnom da, 5=uvijek). Zbrojene tvrdnje su stavljene u odnos prema regiji Republike Hrvatske u kojoj se nalazi škola u kojoj učitelj radi.

Iz Tablice 16 vidljivo je kako postoji razlika u primjeni načela zavičajnosti s obzirom na prostor Republike Hrvatske. Prema medijanu (Md) najčešći odgovor bio je *uglavnom da* što znači da učitelji uglavnom primjenjuju načelo zavičajnosti.

Iz Tablice 17 vidljivo je koja hrvatska regija odgovara više od centralne vrijednosti, a koja jednako ili manje od nje. U istočnoj Hrvatskoj odgovori su ravnomjerno raspoređeni, u sjeverozapadnoj Hrvatskoj više ispitanika odgovara jednako ili manje medijanu. Ispitanici iz središnje Hrvatske kao i Dalmacije također odgovaraju jednako ili manje medijanu dok Istra, Kvarner i gorska Hrvatska odgovaraju više od njega.

8. RASPRAVA

Rezultatima ovog istraživanja nastojao se dobiti uvid u učestalost primjene načela zavičajnosti u nastavi Prirode i društva kod učitelja razredne nastave, postoji li razlika kod primjene načela zavičajnosti s obzirom na njihove godine radnog iskustva, s obzirom na to rade li u zavičaju u kojem su rođeni i s obzirom na to rade li u urbanoj ili ruralnoj sredini, primjenjuje li se načelo zavičajnosti u jednakoj mjeri na čitavom prostoru Republike Hrvatske te postoji li razlika u prilagodbi sadržaja udžbenika Prirode i društva sukladno načelu zavičajnosti s obzirom na radno iskustvo učitelja.

Prva hipoteza glasila je: *Ne postoji statistički značajna razlika u primjeni načela zavičajnosti s obzirom na godine radnog iskustva učitelja.* Rezultati su pokazali kako je statistička značajnost jednaka 0.001 što je manje od 0.005 i time se ova hipoteza odbacuje što znači da ipak postoji statistički značajna razlika u primjeni načela zavičajnosti s obzirom na godine radnog iskustva učitelja. Medijan odgovora bilo je 4.25, tj. ispitanici su prosječno odgovarali odgovorom da uglavnom primjenjuju načelo zavičajnosti. Frekvencije odgovora pokazuju da učitelji s 31 ili više godina radnog staža odgovaraju višim odgovorima od medijana što znači da češće primjenjuju načelo zavičajnosti dok učitelji koji imaju od 0 do 30 godina radnog staža odgovaraju jednako medijanu ili ispod njega. Može se zaključiti kako učitelji s više godina radnog iskustva u školi češće primjenjuju načelo zavičajnosti u nastavi Prirode i društva.

Drugom hipotezom pretpostavilo se da ne postoji statistički značajna razlika u primjeni načela zavičajnosti s obzirom na to radi li učitelj u zavičaju u kojem je rođen. Nakon obrade rezultata dobivena je statistička značajnost koja je iznosila 0.571 što nije manje od 0.005 i time nije dobivena statistički značajna razlika što znači da se ova hipoteza prihvaća. Učitelji koji rade u zavičaju u kojem su rođeni u jednakoj mjeri primjenjuju načelo zavičajnosti kao i oni učitelji koji ne rade u rodnom zavičaju.

Ne postoji statistički značajna razlika u primjeni načela zavičajnosti kod učitelja koji rade u ruralnoj i urbanoj sredini bila je treća hipoteza. Obradom rezultata dobivena je statistička značajnost koja iznosi 0.439 što nije manje od 0.005 i time se ova hipoteza prihvaća jer ne postoji statistički značajna razlika. Učitelji i u ruralnoj i u urbanoj sredini u jednakoj mjeri primjenjuju načelo zavičajnosti, a aritmetička sredina odgovorila iznosila je 4.23 što znači da su u prosjeku odgovarali odgovorom da u nastavi Prirode i društva uglavnom koriste načelo zavičajnosti.

Četvrtom hipotezom pretpostavilo se da ne postoji razlika u prilagodbi sadržaja udžbenika Prirode i društva sukladno načelu zavičajnosti s obzirom na radno iskustvo učitelja. Nakon obrade rezultata statistička značajnost iznosi 0.886 što nije manje od 0.005 i time nije dobivena statistički značajna razlika te se ova hipoteza prihvaća. Medijan odgovora iznosio je 3.00, tj. prosječan odgovor ispitanika bio je da niti prilagođavaju posebno sadržaj, niti ne prilagođavaju. Prema frekvencijama odgovora, u svim grupiranim skupinama s radnim iskustvom učitelji su odgovarali manje ili jednako medijanu, jedino je skupina učitelja s 36 ili više godina iskustva u školi imala više odgovora koji su veći od medijana, ali statistička analiza je pokazala kako je to nije značajno. Prema frekvencijama odgovora i statističkim podacima, zaključuje se kako učitelji u jednakoj mjeri niti ne prilagođavaju, niti prilagođavaju sadržaje u udžbeniku sukladno načelu zavičajnosti.

Posljednja hipoteza glasila je: *Načelo zavičajnosti u jednakoj mjeri se primjenjuje na čitavom prostoru Republike Hrvatske.* Za ovo istraživanje Republika Hrvatska je bila podijeljena u pet regija s podjednakim brojem ispitanika. Obradom rezultata dobivena je statistička značajnost od 0.004 što je manje od 0.005 i ova hipoteza se odbacuje jer postoji statistički značajna razlika. Medijan odgovora bilo je 4.25 što znači da su ispitanici prosječno odgovarali kako uglavnom koriste načelo zavičajnosti. Prema frekvencijama odgovora, najveća razlika vidljiva je u regiji Istra, Kvarner i gorska Hrvatska gdje je 18 ispitanika odgovorilo većim odgovorom od medijana. U istočnoj Hrvatskoj ispitanici su u jednakoj mjeri odgovarali više od medijana, jednako ili manje. U sjeverozapadnoj i središnjoj Hrvatskoj je više ispitanika navelo odgovore jednake centralnoj vrijednosti ili niže od nje. U Dalmaciji je također više ispitanika navelo odgovore jednake medijanu ili manje od njega. Iz dobivenih rezultata vidljivo je da se načelo zavičajnosti ne primjenjuje u jednakoj mjeri na čitavom prostoru Republike Hrvatske te da u Istri, Kvarneru i gorskoj Hrvatskoj učitelji češće primjenjuju načelo zavičajnosti od ostalih regija.

Nedostaci istraživanja o primjeni načela zavičajnosti u nastavi prirode i društva su ti da su u ovom istraživanju sudjelovala samo tri muška ispitanika (1.3%) zbog čega spol nije mogla biti nezavisna varijabla gdje bi se također mogla ispitati povezanost primjene načela zavičajnosti. Iako su u istraživanju sudjelovali ispitanici iz svake županije u Republici Hrvatskoj, preporuka je da se istraživanje provede na većem broju ispitanika kako bi rezultati bili precizniji i točniji.

Kostović-Vranješ (2011) provela je istraživanje o utvrđivanju učestalosti interdisciplinarnog povezivanja nastavnih sadržaja Prirode i društva sa sadržajima drugih nastavnih predmeta od prvog do četvrtog razreda osnovne škole. U dobivenim rezultatima navodi kako učitelji najčešće interdisciplinarno povezuju sadržaje iz prirode i društva koji se odnose na neposredno učenikovo okruženje, a to su sadržaji „Učenik u prometu“, „Naše mjesto“, „Zavičaj“.

9. ZAKLJUČAK

Načelo zavičajnosti ili životne blizine izuzetno je važno u osnovnoškolskom obrazovanju, a pogotovo u primarnom obrazovanju. Načelo zavičajnosti primjenjuje se u većini nastavnih predmeta, ali je najbitnije za razumijevanje sadržaja nastavnog predmeta prirode i društva. Kao što je Kostović-Vranješ navela, pitanje o funkcioniranju prirodnih pojava i društvenih odnosa je oduvijek zanimalo čovjeka (Kostović-Vranješ, 2015). Znanje i razumijevanje tih sadržaja je bitno kako bi pojedinac mogao normalno živjeti i raditi. Načelom zavičajnosti se učenike uvodi u sadržaje prirode i društva kroz primjere iz njihove neposredne okoline. Komensky je dao rješenje da se u nastavi uvijek polazi od poznatog prema nepoznatom, od lakšeg prema težem, od jednostavnog prema složenom (De Zan, 1999). Učenici primarnog obrazovanja nemaju mnogo životnog iskustva zbog čega ne mogu apstraktne pojmove razumjeti ako ih ne vide. Upravo zbog toga se u nastavi prirode i društva primjenjuje načelo zavičajnosti, učenici uče o onome što im je poznato i blisko i ta znanja svake godine produbljuju čime se stvara poveznica da mogu shvatiti i naučiti i sadržaje koje ne mogu vidjeti. Učenici su aktivniji i motiviraniji na satu kada se uči o nečemu što je njima poznato i što svaki dan mogu vidjeti. Bitno je da se na satu prirode i društva čim je više moguće nastava održava u izvornoj stvarnosti, neposrednom okruženju učenika jer sadržaji se mogu naučiti, ali ih učenici neće znati pravilno primjenjivati bez praktičnih primjera.

Nastavni plan i program za osnovnu školu (Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, 2006) te Kurikulum za nastavni predmet priroda i društvo (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019) u dovoljnoj mjeri imaju zastupljeno načelo zavičajnosti. Ako učitelj radi samo po programu, učenici neće biti zakinuti za načelo zavičajnosti, ali ako učitelj sadržaje dodatno prilagodi načelu zavičajnosti, tada će učenici još bolje shvaćati sadržaj i razvijati ljubav prema zavičaju.

Istraživanje o primjeni načela zavičajnosti u nastavi Prirode i društva nije pokazalo očekivane rezultate. Načelo zavičajnosti se ne primjenjuje u jednakoj mjeri na čitavom prostoru Republike Hrvatske i načelo zavičajnosti ne primjenjuju jednako svi učitelji s obzirom na njihovo radno iskustvo u školi. Načelo zavičajnosti u jednakoj mjeri primjenjuju učitelji iz ruralne i urbane sredine te učitelji koji rade i ne rade u rodnom zavičaju. Sadržaje u udžbenicima Prirode i društva svi učitelji jednako prilagođavaju bez obzira na njihovo radno iskustvo. Analizom rezultata daje se zaključiti da učitelji razredne

nastave uočavaju važnost primjene načela zavičajnosti te ga primjenjuju u svim sadržajima nastavnog predmeta Prirode i društva. Na kraju anketnog upitnika ispitanici su naveli kako je premala satnica nastavnog predmeta Prirode i društva od dva sata tjedno jer su učenicima zanimljive povijesne priče o zavičaju i općenito istraživanje zavičaja.

LITERATURA

1. Anđić, D. (2007). Učenje i poučavanje prirode i društva na otvorenim prostorima. *Metodički obzori*, 2, str. 7-23.
https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=19424
2. Bakarić Palička, S., Ćorić Grgić, S., Križanac, I., Lukša, Ž. (2021). *Eureka 4: udžbenik prirode i društva u četvrtom razredu osnovne škole*. Zagreb: Školska knjiga.
3. Baranović, B. (2006). *Nacionalni kurikulum za obavezno obrazovanje u Hrvatskoj*. Zagreb, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
4. Basta, S., Jelić Kolar, M., Svoboda Arnautov, N., Škreblin, S. (2021). *Pogled u svijet 4. Tragom prirode i društva: radni udžbenik za četvrti razred osnovne škole*. Zagreb: Profil Klett.
5. Bezić, K. (1998). *Metodika nastave prirode i društva: Tehnologija nastave*. Zagreb, Hrvatski pedagoško-književni zbor.
6. Bognar, L., Matijević, M. (2002). *Didaktika*. Zagreb, Školska knjiga.
7. Braičić, Z., Kisovar Ivanda, T., Letina, A. (2021). *Istražujemo naš svijet 4: udžbenik prirode i društva u četvrtom razredu osnovne škole*. Zagreb: Školska knjiga.
8. Bulić, M., Kralj, G., Mamić, D., Štambak, N., Šarlija, T. (2021). *Priroda, društvo i ja 4: radni udžbenik iz prirode i društva za četvrti razred osnovne škole*. Zagreb: Alfa.
9. Burke Walsh, K. (2003). *Kurikulum za drugi, treći i četvrti razred osnovne škole: stvaranje razreda usmjerenog na dijete*. Zagreb, Pučko otvoreno učilište Korak po korak.
10. Cindrić, M., Miljković, D., Strugar, V. (2010). *Didaktika i kurikulum*. Zagreb, IEP – D2
11. Cohen, L., Manion, L., Morrison, K. (2007). *Metode istraživanja u obrazovanju*. Zagreb, Naklada Slap.
12. Dakić, S. (1992). *Spisi o novoj zavičajnosti*. Zagreb, Turistkomerc.
13. De Zan, I. (1999). *Metodika nastave prirode i društva*. Zagreb, Školska knjiga.

14. Dumbović Bilušić, B. (2015). *Krajolik kao kulturno naslijeđe: Metode prepoznavanja, vrednovanja i zaštite kulturnih krajeva Hrvatske*. Zagreb, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Uprava za zaštitu kulturne baštine.
15. Leksikografski zavod Miroslav Krleža (2012). *Hrvatska enciklopedija*. <https://www.lzmk.hr/>
16. Kostović-Vranješ, V. (2015). *Metodika nastave predmeta prirodoslovnog područja*. Zagreb: Školska knjiga.
17. Kostović-Vranješ, V., Šolić, S. (2011). Nastavni sadržaji prirode i društva – polazište za interdisciplinarno poučavanje u razrednoj nastavi. *Život i škola*, 25, str. 207-215. [file:///C:/Users/korisnik/Downloads/V_Kostovic_Vranjes_S_Solic_Nastavni_sadrzaji_PID a polaziste za interdisciplinarno poučavanje u razrednoj nastavi%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/korisnik/Downloads/V_Kostovic_Vranjes_S_Solic_Nastavni_sadrzaji_PID_a_polaziste_za_interdisciplinarno_poucavanje_u_razrednoj_nastavi%20(2).pdf)
18. Magaš, D. (2013). *Geografija Hrvatske*. Zadar: Sveučilište u Zadru, Odjel za geografiju i Izdavačka kuća Meridijani.
19. Ministarstvo znanosti i obrazovanja [MZO]. (2019). Kurikulum za nastavni predmet priroda i društvo u osnovnoj školi.
Preuzeto: 29.05.2021.: https://narodnenovine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_147.html
20. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa [MZOS]. (2006). Nastavni plan i program za osnovne škole.
Preuzeto: 29.05.2021.:
https://narodnenovine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2006_09_102_2319.html
21. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa [MZOS]. (2014). Pravilnik o izvođenju izleta, ekskurzija i drugih odgojno-obrazovnih aktivnosti izvan škole.
Preuzeto: 25.05.2021.:
https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_06_67_1280.html
22. Piškulić Marjanović, A., Pizzitola, J., Pripć, L., Zagorac, Ž. (2021). *Nina i Tino 4: udžbenik prirode i društva za četvrti razred osnovne škole, 1. dio*. Zagreb: Profil Klett.
23. Roglić, J. (2006). *Geografija regije Hrvatske i susjednih zemalja, geografske posebnosti i razvojni procesi*. Zagreb, Split: Školska knjiga i Geografsko društvo Split.

24. Znanje, Srce (2006). *Hrvatski jezični portal*.

<https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>

PRILOZI

Prilog 1. Upitnik istraživanja

Zavičajnost u nastavi prirode i društva

Poštovani učitelji i učiteljice razredne nastave!

Studentica sam 5. godine Učiteljskog fakulteta u Čakovcu. Provodim istraživanje u svrhu pisanja diplomskog rada na temu „Zavičajnost u nastavi Prirode i društva“.

Ispunjavanje ankete traje nekoliko minuta, a istraživanje je anonimno i dobrovoljno.

Ukoliko imate dodatnih pitanja, možete se obratiti na e-mail adresu klara.mihokovic@gmail.com

Unaprijed hvala!

Klara Mihoković

1. DIO UPITNIKA – OPĆI PODATCI

1. Kojeg ste spola? *

- muški
- ženski

2. Koliko imate godina radnog iskustva u školi? *

- 0-5
- 6-10
- 11-15
- 16-20
- 21-25
- 26-30
- 31-35
- 36-40
- 41 ili više

3. U kojoj županiji se nalazi škola u kojoj radite? *

---

4. Radite li u zavičaju u kojem ste rođeni? *

- da
- ne

5. Radite li u zavičaju u kojem živite?

- da

- ne

6. Radim u: *

- područnoj školi
- matičnoj školi
- trenutno sam nezaposlen/a

7. Radim u: *

- ruralnoj sredini
- urbanoj sredini

8. Trenutno predajem: *

- 1. razredu
- 2. razredu
- 3. razredu
- 4. razredu
- kombiniranom nastavnom odjeljenju
- produženom boravku
- ostalo:

9. Ukoliko predajete kombiniranom razrednom odjeljenju, kojim razredima predajete?

U nastavi koristim načelo zavičajnosti. *	1	2	3	4	5
Tijekom mog studiranja, mnogo pažnje se posvećivalo načelu zavičajnosti. *	1	2	3	4	5
Teško mi je primjenjivati načelo zavičajnosti. *	1	2	3	4	5
Smatram da bih znao/la primijeniti načelo zavičajnosti u svim zavičajima. *	1	2	3	4	5
U određenom zavičaju je lakše primijeniti načelo zavičajnosti nego u nekom drugom zavičaju. *	1	2	3	4	5
Pri izboru konkretnih sadržaja i primjera vodim računa o načelu zavičajnosti. *	1	2	3	4	5
Osim obveznog udžbenika, koristim i stručnu literaturu za pripremu nastave PiD. *	1	2	3	4	5
Kada primjenjujem načelo zavičajnosti, koristim dodatnu stručnu literaturu za pripremu sadržaja. *	1	2	3	4	5
Kada izađem s učenicima izvan učionice, govorim im o dijelovima sadržaja koje mogu vidjeti u okruženju, a ne nalaze se u udžbeniku. *	1	2	3	4	5
Kada bih u razredu imao/la učenika koji dolazi iz drugog zavičaja, njemu posebno prilagođavam sadržaj. *	1	2	3	4	5
Kada bih u razredu imao/la učenika koji dolazi iz drugog zavičaja, cijelom razredu prilagođavam sadržaj učenikovog zavičaja. *	1	2	3	4	5
Primjenjujem načelo zavičajnosti kada radim razne radionice ili projekte vezane u predmet PiD.	1	2	3	4	5

Prilagođavam sadržaj u potpunosti zavičaju u kojem se škola nalazi. *	1	2	3	4	5
Nemam problema i nedoumica s pripremom nastave PiD sukladno načelu zavičajnosti.	1	2	3	4	5

2. DIO UPITNIKA – NAČELO ZAVIČAJNOSTI U NASTAVI PiD

Načelo zavičajnosti ili životne blizine se ostvaruje povezivanjem nastave PiD s učeničkim okruženjem koje se može promatrati s prostorne i vremenske bliskosti – doživljenosti.

Zavičaj obuhvaća naselje i prostor, županiju u kojoj se nalazi škola koju učenik polazi.

(De Zan, I. Metodika nastave prirode i društva)

1. Pažljivo pročitajte sljedeće tvrdnje i odredite u kojoj se mjeri odnose na vas: 1- nikada, 2- uglavnom ne, 3- niti ne, niti da, 4- uglavnom da, 5- uvijek

2. U kojem razredu NAJVIŠE koristite načelo zavičajnosti u nastavi PiD? *

- 1. razredu
- 2. razredu
- 3. razredu
- 4. razredu

3. U kojem razredu NAJMANJE koristite načelo zavičajnosti u nastavi PiD?

- 1. razredu
- 2. razredu
- 3. razredu
- 4. razredu

4. U kojem vam je razredu NAJLAKŠE primijeniti načelo zavičajnosti? *

- 1. razredu
- 2. razredu
- 3. razredu
- 4. razredu

5. U kojem vam je razredu NAJTEŽE primijeniti načelo zavičajnosti? *

- 1. razredu
- 2. razredu
- 3. razredu
- 4. razredu

6. U kojim sadržajima najčešće primjenjujete načelo zavičajnosti? * (moguće je odabrati više odgovora)

- klima
- voda
- reljef

- biljni i životinjski svijet
- povijest
- zanimanja ljudi
- ustanove
- društveni odnosi
- običaji ljudi
- blagdani
- promet
- ostalo : _____

7. U kojim vam je sadržajima NAJTEŽE primijeniti načelo zavičajnosti? * (moguće je odabrati više odgovora)

- klima
- voda
- reljef
- biljni i životinjski svijet
- povijest
- zanimanja ljudi
- ustanove
- društveni odnosi
- običaji ljudi
- blagdani
- promet
- ostalo : _____

8. U kojim vam je sadržajima NAJLAKŠE primijeniti načelo zavičajnosti? * (moguće je odabrati više odgovora)

- klima
- voda
- reljef
- biljni i životinjski svijet
- povijest
- zanimanja ljudi
- ustanove
- društveni odnosi
- običaji ljudi
- blagdani
- promet
- ostalo : _____

9. Koje nastavne sadržaje s učenicima obrađujete izvan učionice? * (moguće je odabrati više odgovora)

- klima
- voda
- reljef
- biljni i životinjski svijet

- povijest
- zanimanja ljudi
- ustanove
- društveni odnosi
- običaji ljudi
- blagdani
- promet
- ostalo : _____

10. Ukoliko radite u kombiniranom nastavnom odjelu, primjenjujete li načelo zavičajnosti za svaki razred posebno ili to načelo kombinirate na satu PiD?

- načelo zavičajnosti primjenjujem za svaki razred posebno
- jedno načelo zavičajnosti kombiniram za više razreda

11. Pažljivo pročitajte sljedeće tvrdnje i odredite u kojoj se mjeri slažete s određenom tvrdnjom: 1- u potpunosti se ne slažem, 2- ne slažem se, 3- niti se ne slažem, niti se slažem, 4- slažem se, 5- u potpunosti se slažem

Smatram da učenici više nauče kada se primjenjuje načelo zavičajnosti.	1	2	3	4	5
Smatram da je učenicima zanimljivije na satu PiD ukoliko se koristi načelo zavičajnosti	1	2	3	4	5
Smatram da učenici mogu aktivnije sudjelovati na satu PiD ukoliko se koristi načelo zavičajnosti.	1	2	3	4	5
Smatram da učenici bolje shvaćaju sadržaj kada se primjenjuje načelo zavičajnosti.	1	2	3	4	5
Smatram da su učenici zakinuti za neke informacije kada se koristi načelo zavičajnosti.	1	2	3	4	5

3. DIO UPITNIKA – UDŽBENICI PiD

1. Pažljivo pročitajte sljedeće tvrdnje i odredite u kojoj se mjeri ona odnosi na vas: 1- nikada, 2- uglavnom ne, 3- niti ne, niti da, 4- uglavnom da, 5- uvijek

Djelove sadržaja u udžbeniku PiD prilagođavam sukladno načelu zavičajnosti.	1	2	3	4	5
Iz udžbenika obrađujem i druge zavičaje koji se nalaze u njemu.	1	2	3	4	5
Kod izbora udžbenika obraćam pažnju o načelu zavičajnosti u tom udžbeniku.	1	2	3	4	5
U udžbenicima postoje sadržaji gdje je nemoguće primijeniti načelo zavičajnosti.	1	2	3	4	5

2. Koliko vam vremena tjedno oduzima prilagodba sadržaja sukladno načelu zavičajnosti? *

---

3. Smatrate li da bi svaki zavičaj trebao imati drugačije koncipiran udžbenik za PiD? *

- da
- ne

4. Smatram da je u Kurikulumu za nastavi predmet PiD dovoljno zastupljeno načelo zavičajnosti.

- u potpunosti se ne slažem
- ne slažem se
- niti se ne slažem, niti se slažem
- slažem se
- u potpunosti se slažem

5. Postoje li u radnim bilježnicama zadaci u kojima se traži od učenika da opišu kako je u njihovom kraju/zavičaju? *

- da, postoji mnogo zadataka
- postoji nekolicina zadataka
- postoji malo zadataka
- ne postoje takvi zadaci
- ne obraćam pažnju na to

6. Ukoliko u radnoj bilježnici postoji zadatak koji se odnosi na drugi zavičaj, inzistirate li da ga učenici riješe? *

- da, učenici moraju riješiti sve zadatke
- da, ali zadatak prilagodim njihovom zavičaju
- ne, učenici ne moraju riješiti takav zadatak
- takve zadatke zadajem učenicima koji žele znati više
- svejedno mi je

7. Kada obrađujete sadržaj po načelu zavičajnosti kojeg nema u udžbeniku, koje materijale pripremate učenicima? * (moguće je odabrati više odgovora)

- nastavne listiće za rješavanje
- nastavne listiće koji sadrže najbitnije natuknice
- portfolio
- geografsku kartu
- plan mjesta
- PPT prezentacije
- WordWall aplikacije
- didaktičke igre

- igre s kartama koje su povezane s temom
- igre na ploči koje su povezane s temom
- elektronske materijale koje dijelite učenicima na google disku
- ostalo: _____

7. Ukoliko želite, možete ostaviti komentar ili prijedlog.

POPIS TABLICA I SLIKA

Tablica 1. *Godine radnog iskustva učitelja u školi.*

Tablica 2. *Županija u kojoj se nalazi škola.*

Tablica 3. *Regija Hrvatske u kojoj učitelji rade.*

Tablica 4. *Frekvencije odgovora ispitanika na tvrdnje o korištenju načela zavičajnosti u nastavi Prirode i društva.*

Tablica 5. *Korištene načela zavičajnosti u pojedinom razredu.*

Tablica 6. *Frekvencije odgovora ispitanika na tvrdnje kako načelo zavičajnosti utječe na učenike.*

Tablica 7. *Frekvencije odgovora ispitanika na tvrdnje vezane uz udžbenike Prirode i društva.*

Tablica 8. *Odgovori ispitanika na pitanje: „U kojim sadržajima najčešće primjenjujete načelo zavičajnosti, u kojim sadržajima vam je to najteže i najlakše te koje sadržaje obrađujete s učenicima izvan učionice?“*

Tablica 9. *Frekvencije odgovora ispitanika o materijalima koje učitelji pripremaju učenicima kada obrađuju sadržaj kojeg nema u udžbeniku sukladno načelu zavičajnosti.*

Tablica 10. *Primjena načela zavičajnosti u nastavi Prirode i društva s obzirom na godine radnog iskustva učitelja.*

Tablica 11. *Frekvencije odgovora o primjeni načela zavičajnosti s obzirom na radno iskustvo.*

Tablica 12. *Primjena načela zavičajnosti u nastavi Prirode i društva s obzirom na to radi li učitelj u zavičaju u kojem je rođen.*

Tablica 13. *Primjena načela zavičajnosti kod učitelja koji rade u ruralnoj i urbanoj sredini.*

Tablica 14. *Prilagodba sadržaja udžbenika Prirode i društva sukladno načelu zavičajnosti.*

Tablica 15. *Frekvencije odgovora o prilagodbi sadržaja u udžbeniku sukladno načelu zavičajnosti s obzirom na radno iskustvo.*

Tablica 16. *Primjena načela zavičajnosti na prostoru Republike Hrvatske.*

Tablica 17. *Frekvencije odgovora o primjeni načela zavičajnosti na prostoru Republike Hrvatske.*

Slika 1. *Odgovori ispitanika na pitanje: „Radite li u zavičaju u kojem ste rođeni?“*

Slika 2. *Odgovori ispitanika na pitanje: „Radite li u zavičaju u kojem živite?“*

Slika 3. *Odgovori ispitanika na pitanje: „Radite li u matičnoj ili područnoj školi?“*

Slika 4. *Odgovori ispitanika na pitanje: „Radite li u ruralnoj ili urbanoj sredini?“*

Slika 5. *Odgovori ispitanika na pitanje: „Ako u radnoj bilježnici postoji zadatak koji se odnosi na drugi zavičaj, inzistirate li da ga učenici riješe?“*

Slika 6. *Stavovi ispitanika o tvrdnji: „Smatram da je u Kurikulumu za nastavi predmet Priroda i društvo dovoljno zastupljeno načelo zavičajnosti.“*

Izjava o izvornosti diplomskog rada

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristio drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

ŽIVOTOPIS

Klara Mihoković rođena je 7. veljače 1998. godine u Zagrebu. Osnovnu školu „Prof. Blaž Mađer“ u Novigradu Podravskom pohađala je od 2004. do 2012. godine. Nakon toga je upisala Opću gimnaziju u Koprivnici, a 2016. godine je završila srednjoškolsko obrazovanje i upisuje učiteljski studij na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu – odsjek u Čakovcu.

ZAHVALA

Zahvaljujem svim učiteljicama i učiteljima razredne nastave koji su sudjelovali u istraživanju. Također zahvaljujem svojoj obitelji i prijateljima koji su mi pružili podršku tijekom studiranja. Posebnu zahvalu upućujem mentoru diplomskog rada dr. sc. Hrvoju Šlezaku na svim savjetima koji su mi pomogli u izradi diplomskog rada.